

YAĞMUR, ÇAMUR ve ÇIPLAK AYAKLAR

Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici
Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri
Vaka Analizi

Çankaya Mah. Üsküp Cad.
16/14 / Çankaya - Ankara
(541) 457 31 90

www.ka.org.tr

info@ka.org.tr

kalkinmaatolyesi

kalkinmatolyesi

Hazırlayanlar

Ayşe ÖZSOY
Nevin KÜÇÜK
Aslı ŞAHANKAYA ADAR
İhsan İZNEBİOĞLU
Ertan KARABIYIK

Katkı Verenler

Özlem ZEHİR
Cemre YAŞKEÇELİ
Buse Ceren OTAÇ

Program Yöneticisi

Cemre YAŞKEÇELİ

Program İdari İşler ve Finans Sorumlusu

Buse Ceren OTAÇ

Tasarım

Karaşın Grafik

Kapak İllüstrasyon

Helin SANIR

Aralık 2020 (1000 adet)

Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nden izin alınmasına gerek yoktur.

Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri Vaka Analizi UNICEF Türkiye Ofisi'nin teknik ve mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu çalışmanın içeriği tamamen Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin sorumluluğundadır.

YAĞMUR, ÇAMUR ve ÇIPLAK AYAKLAR

Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici
Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri
Vaka Analizi

İçindekiler

Kısaltmalar	5
Önsöz	6
Yönetici Özeti	8
Giriş	12
1 Yağmur, Çamur ve Çıplak Ayaklar	17
1.1 Adana Ovası'ndaki Su Taşkınının Hikâyesi	18
1.2 Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Üzerindeki Etkileri	24
2 Su Taşkınının Yarattığı Sorunlar ve Başa Çıkma Stratejileri	31
2.1 Kurumsal İşleyişe Bağlı Yapısal Sorunlar: Görmezden Geline Yaşamlar	34
2.2 Kurumların Sorunlarla Mücadele Araçları	40
2.3 Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Deneyimlediği Sorunlar: Kalıcı Kırılğanlıklar, Geçici Çözümler	44
2.4 Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Başa Çıkma Stratejileri	52
3 Taşkın Geride Bıraktıkları: Kısa Bir Değerlendirme	55
4 Afet Yönetiminde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Kapsanmasına Yönelik Öneriler	61
Kaynakça	66
Ekler	68
Ek 1: Kalkınma Atölyesi Etik Rehberi: Çocukların Katılımcı Olduğu Araştırmalar İçin Gerekli İlkeler	68
Ek 2: Kurumsal Görüşme Soru Formu	69
Ek 3: Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Görüşme Soru Formu	70

Kısaltmalar

BM	Birleşmiş Milletler
METİP	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
AADKK	Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu
AADYM	Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
DSİ	Devlet Su İşleri
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPCC	Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli

Teşekkür

Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri Vaka Analizi çalışması sürecinde zaman ayırarak deneyimlerini, bilgilerini ve kayıtlarını paylaşan tarım aracıları, mevsimlik gezici tarım işçisi aileler ve onların çocukları başta olmak üzere, bu çalışma kapsamında görüşmeler yaptığımız kamu kurumu çalışanlarına, uluslararası kuruluşlar ve çalışanlarına, özel sektör firmalarına, sivil toplum kuruluşlarına, ziraat odalarına, meslek örgütlerine, gönüllülerimize, danışmanlarımıza, uzmanlarımıza çok teşekkür ederiz. Kolektif emeğin bir örneğini gösterdiler.

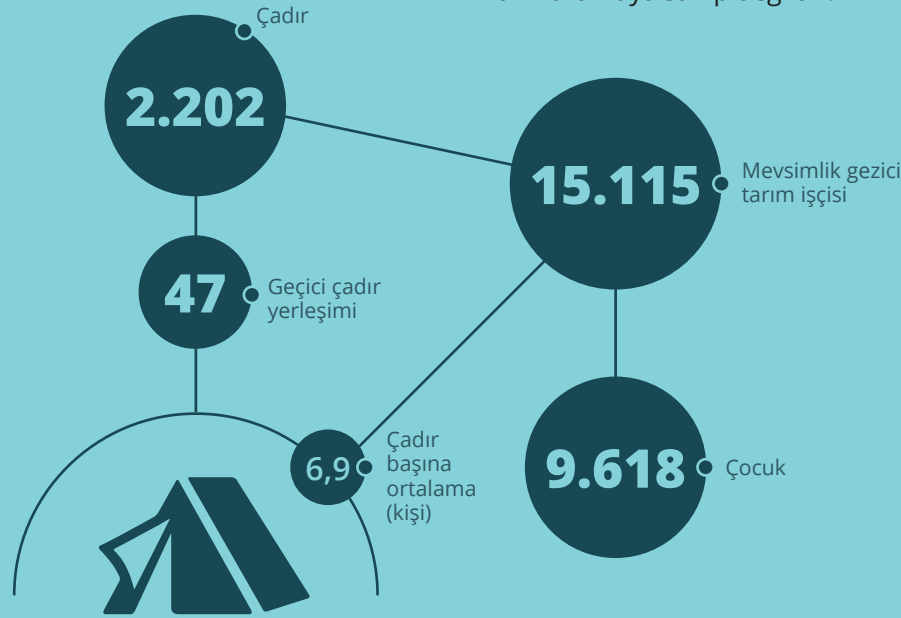
Ayrıca, bu araştırmanın kısa sürede gerçekleştirilmesi için teknik ve finansal destek sağlayan UNICEF Türkiye Ofisi'ne de teşekkür ederiz.

Önsöz

Kalkınma Atölyesi tarafından hazırlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Mevcut Durumu Raporu Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının yaşam ve çalışma koşullarını gözler önüne sermiştir (Kalkınma Atölyesi, 2019).

Bu raporda Adana ilindeki geçici çadır yerleşimlerinin ve bu yerleşimlerdeki çadırların sayısı ve konumları, bir haritalandırma çalışması ile sunulmuş, çadırlarda yaşayanlara ilişkin demografik bilgilerin yanında çadırlardaki yaşam koşulları ve çalışma pratikleri de detaylı olarak ele alınmıştır.

Buna göre, Adana Ovası’nda yer alan Karataş, Seyhan, Yumurtalık ve Yüreğir ilçelerinde tespit edilen 47 çadır yerleşiminde 2 bin 202 çadır bulunmakta ve bu çadırlarda 9 bin 618’i çocuk olmak üzere 15 bin 115 mevsimlik gezici tarım işçisi yaşamaktadır. Bir çadırda ortalama 6,9 kişinin yaşadığı geçici çadır yerleşimlerinde, neredeyse tamamı branda ve naylondan imal edilen (Kalkınma Atölyesi, 2019) çadırlar sağanak yağış, sel ve su taşkını gibi doğal afetler karşısında yeterli bir korumaya sahip değildir.

Yaşam ve çalışma koşulları açısından kırılgan bir topluluk olan *mevsimlik gezici tarım işçileri* ve çocuklarının doğal afetler karşısında artan kırılganlıklarının iyileştirilmesi için planlı ve sürdürülebilir bir afet programının hazırlanmasının yanında, politika değişiklikleri ve bu konudaki farkındalığı artıracak savunuların çalışmalarının yapılması bir gerekliliktir. Bunun için mevsimlik gezici tarım işçilerinin doğal afetler nedeniyle yaşadıkları sorunlar tespit edilmeli ve bu sorunlar, mevcut durum üzerinden analiz edilerek savunuların çalışmalarına temel oluşturulmalıdır. Aynı zamanda mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının doğal afet karşısında mevcut koşullarını iyileştirecek hizmet sunumu ve yardımların insan haklarını temel alan bir yaklaşımla gerçekleştirilebilmesi için farkındalığın artırılması ve bu grubun özel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik programların oluşturulması gerekmektedir.

Kalkınma Atölyesi, Adana Ovası'ndaki su taşkınından kısa bir süre sonra Ova'ya giderek yapmış olduğu gözlemlere ilişkin bir rapor hazırlamış ve bu raporu ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmıştır. Bunun yanı sıra, su taşkınından zarar gören mevsimlik gezici tarım işçilerine yardım ulaştırabilecek aktörleri harekete geçirecek adımlar atarak bilgilendirme, savunular ve insani yardımı içeren bütünlük bir yaklaşımla, kırılgan grupların doğal afetler sonucu karşılaştıkları tehlike ve riskleri azaltmayı amaçlamıştır.

“Yağmur, Çamur ve Çıplak Ayaklar Vaka Analizi”, Adana Ovası'ndaki çadır yerleşimlerinde bulunan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşulları ile psikolojilerinin, 2019 Aralık ayında gerçekleşen su taşkınından nasıl etkilendiğini ortaya koyarak kırılganlıklarını görünür hale getirmektedir. Taşkın hakkında yapılan bu çalışma ile, acil durum ve afetlerde yapılacak olan müdahale ve hazırlık planları çerçevesinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin özel ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma aynı zamanda Türkiye'de mevsimlik gezici tarım işçilerinin olası afetler ve acil durumlara dair deneyimlerini aktarması ve böylesi durumlara karşı alınacak tedbirlere dair öneriler sunması itibarıyla, bu alana katkı olarak kabul edilebilecek ilk çalışmalardan biridir. Bu çalışmanın bir başlangıç olarak görülmesi ve bu alanda yapılacak farklı çalışmalara kapı açması beklenmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçisi: Sürekli ikamet ettiği yerleşim yerinden (il, ilçe, köy, mahalle) ekonomik gelir elde etmek amacıyla ayrılarak bir başka yerleşim yerine seyahat eden ve gittiği yerlerde, tarımsal üretim süreçlerine en az bir gün katılan kişidir.

Yönetici Özeti

Bu çalışmanın amacı,

Çukurova Bölgesi'nde Adana Ovası'nı oluşturan ilçeler arasından seçilmiş olan Karataş, Seyhan, Yumurtalık ve Yüreğir ilçelerinde mevsimlik tarımsal üretimde çalışan ve Ova'daki çadır yerleşimlerinde yaşayan gezici tarım işçilerinin 24 Aralık 2019 tarihinde gece yarısı başlayan ve aralıklı olarak iki hafta devam eden şaganak yağış ve sonrasında oluşan sel ve su taşkınından nasıl ve ne derece etkilendiğini, bu süreçte mağduriyet oluşturan sorunların neler olduğunu ortaya koymak ve bu bağlamda belirlenen ihtiyaçlara yönelik öneriler geliştirmektir.

Saha Çalışması
4-11 Ağustos 2020

Su taşkınının mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının fiziksel koşulları ve psikolojileri üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin azaltılmasına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla yapılan vaka analizi çalışması kapsamında, 4-11 Ağustos 2020 tarihleri arasında saha çalışması gerçekleştirilmiş; mevsimlik gezici tarım işçileriyle ve ilgili kurumlarla derinlemesine görüşmeler, sivil toplum kuruluşlarıyla da odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu kapsamda 10 mevsimlik gezici tarım işçisiyle, yaşanan doğal afetin tarım işçilerinin yaşam alanlarını, gelirlerini, çalışma durumlarını, günlük rutinlerini nasıl etkilediğini ortaya koyma amacındaki sorular üzerinden derinlemesine görüşmeler yapılırken beşi çocuk 18 tarım işçisiyle su taşkınının psikolojik boyutunu da kapsayan etkilerine odaklanan görüşmeler yapılmıştır. Kamu kurumlarıyla yapılan görüşmelerde su taşkınının öncesinde, olay esnasında ve sonrasında Ova'daki mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik müdahalelerin neler olduğu, bu müdahalelerin yeterli olup olmadığı ve müdahale çalışmalarındaki temel sorunların neler olduğuna ilişkin derinlemesine

görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan odak grup görüşmesinde ise, bir doğal afetle karşı karşıya kalması ihtimal dahilinde olan mevsimlik gezici tarım işçileri için bu kuruluşların yapmış oldukları hazırlıklara, afet sonrası uyguladıkları müdahale programlarına ve yeni geliştirilebilecek işbirliklerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Bu görüşmelere ek olarak Kalkınma Atölyesi ekibinin taşkın süreci başladıktan 48 saat sonra Adana Ovası'nda yaptığı saha çalışması ve bu süreçteki gözlemleri *"Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri Vaka Analizi"*nin önemli kaynaklarından olmuştur.

Bu çalışmada Adana ilinin sel ve su taşkınına eğilimli bir bölgesi olan Adana Ovası'ndaki¹ geçici çadır yerleşimlerindeki mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşamlarının, il genelinde 24 Aralık 2019 gece yarısında başlayan sağanak yağışlar sonucu oluşan sel ve selin yarattığı su taşkınından nasıl ve ne derece etkilendiği dört bölümde ele alınacaktır. **Birinci bölümde** su taşkınının nasıl oluştuğu ve mevsimlik gezici tarım işçileri üzerindeki etkileri incelenmiş-

¹ 'Adana Ovası' olarak belirtilen yer Adana şehir merkezinin güneyinde bulunan ve Karataş, Seyhan, Yüreğir ve Yumurtalık ilçelerini içine alan yöredir.

tir. *İkinci bölümde* su taşkınına neden olan altyapı durumu ve kurumsal işleyişe dair sorunlar ile su taşkını sonrası mevsimlik gezici tarım işçilerinin deneyimlediği sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri, saha çalışması bulguları üzerinden ele alınmaktadır. Vaka Analizi'nin değerlendirmesi olan *üçüncü bölüm* dört temel kategoride ele alınmaktadır.

Bu kategoriler belirlenirken mevsimlik gezici tarım işçilerinin su taşkını esnasında ve sonrasında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların ne derece çözüme ulaştığı dikkate alınmıştır.

Değerlendirmelerden ilki; 2019 yılında Adana'da yaşanan su taşkını sürecinde kamunun müdahale çalışmalarını zorlaştıran durumlardan biri, mevsimlik gezici tarım işçilerinin görünürlüğünün olmayışıdır. Burada *görünürlük* kavramı ile; mevsimlik gezici tarım işçilerinin nerelerde yaşadıkları, kaç kişi oldukları, kadın ve çocuk sayıları gibi sosyo-demografik verilere erişimin kısıtlı olduğuna işaret edilmektedir. Bu

sebeple öneriler bölümünde, mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının sosyo-demografik verilerinin belirli aralıklarla güncellendiği dinamik bir haritalama çalışması yapılması önerisi getirilmiştir.

Adana'nın yakın tarihinde seller ve su taşkınlarının her dönemde büyük ya da küçük etkilerinin olduğu bilinmekle birlikte, bu sel ve su taşkınlarının periyotları, global iklim değişikliğinin etkisi ile son yıllarda sıklaşmaktadır.² Bu durum karşısında mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadır yerleşkelerinin bulunduğu bölgeler ve bu bölgelerdeki altyapı durumu hayati önem taşımaktadır. *Dayanıklılık* olarak nitelenen bu değerlendirme altında, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam alanlarına dair risk haritalarının oluşturulması ve bu haritaya uygun bir şekilde güvenli noktalarda altyapı çalışmaları yapılarak bu noktalara yerleştirme, mevcut durumu iyileştirme çalışmaları yapılması önerilmiştir.

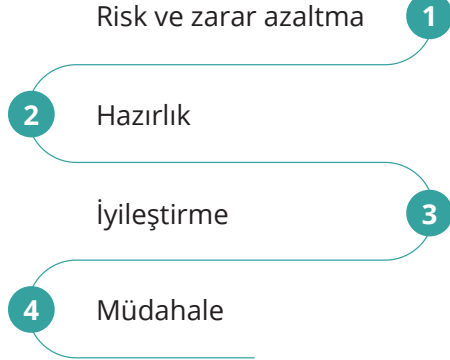
Öne çıkan bir diğer değerlendirme; geçici çadır yerleşim yerlerinde konaklayan hanelerin kentte konaklayanlara kıyasla afetler karşısında daha kırılgan bir durumda olmalarıdır. Bu *kırılganlık* hem geçici

² Meteoroloji Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 2018 yılında toplamda 331 sel olayı gerçekleşmiştir. Böylece 2018 yılı 1940 yılından bu zamana kadar sel afetinin en fazla görüldüğü yıl olmuştur. Kayıtlar, 2000'li yıllardan itibaren sel olaylarında önemli artışlar görüldüğünü ortaya koymaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Araştırma Daire Başkanlığı (2019) "Meteorolojik Afetler-2018"

çadır yerleşimlerinin fiziksel şartlarına hem de işçi hanelerinin afet ve acil durumlarda yaşadıkları gelir kayıplarına işaret etmektedir. Bu gibi durumlar karşısında mevsimlik gezici tarım işçileri ve aileleri için yapılacak aynı ve nakdi yardımlar için kimlerle işbirliği yapılacağı ve hangi kurum ve kuruluşlardan destek alınacağına ilişkin bir koordinasyon ve işbirliği haritası oluşturulmalıdır.

Son bölüm olan **dördüncü bölümde** yukarıdaki önerilerin dışında, gelecekte yaşanması muhtemel su taşkını ve benzeri doğa olaylarının mevsimlik gezici tarım işçilerine ve çocuklarına olası etkilerini en aza indirmek için alınması gereken önlemler ele alınmıştır. Bu önlemler Afet Yönetim Sistemi süreçlerine uygun düşecek şekilde tasarlanmıştır.

Afet yönetimi 4 aşamadan oluşmaktadır.

Dolayısıyla Adana'da yaşanan su taşkınına sebep olan yapısal sorunların ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin deneyimledikleri sosyo-ekonomik sorunların çözümüne yönelik öneriler, bu dört aşama kapsamında sınıflandırılarak verilmiştir.

"Adana Ovası Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri Vaka Analizi" Adana'da gerçekleşen su taşkınının mevsimlik gezici tarım işçilerine etkilerini bir vaka olarak inceleyerek Türkiye'nin pek çok yerinde çeşitli doğal afetlerle karşı karşıya kalan mevsimlik gezici tarım işçilerinin afetler karşısındaki kırılganlığını görünür kılmak amacıyla derlenmiştir. Vaka Analizi'nin hazırlıklarına devam edilen süreçte, mevsimlik gezici tarım işçilerini etkileyen iki doğa olayı daha meydana gelmesi de bu konuda yapılacak çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi 2020 Ağustos'ta Ordu-Fatsa'da gerçekleşen Elekçi Deresi taşkını ve 12-13 Eylül 2020'de Ankara-Polatlı'da gerçekleşen toz fırtınasıdır. Aynı yıl içinde yaşanan iki olay, afet ve acil durumlarda mevsimlik gezici tarım işçilerini kapsayacak müdahale ve iyileştirme çalışmalarının geliştirilmesinin aciliyetini ve bu kapsamdaki çalışmaların gerekliliğinin ne derece önem arz ettiğini ortaya koymaktadır.

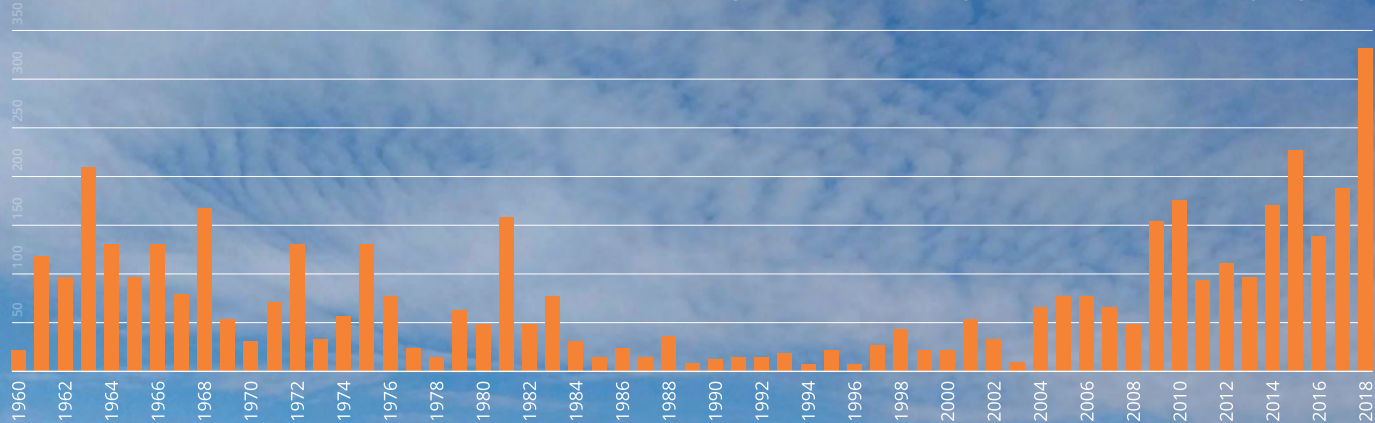
Giriş

İklim değişikliği dünya genelinde aşırı hava olaylarının yaşanma sıklığını ve yoğunluğunu artıran bir etki yaratmaktadır (IPCC, 2007). Araştırmalar son yirmi yıl içerisinde aşırı hava olaylarının iki kat arttığına işaret etmektedir (Karapınar 2020). Akdeniz Havzası'nda bulunan pek çok ülke gibi Türkiye'nin de iklim değişikliklerinden olumsuz etkilendiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Türkeş 2007, Önel ve Semazzi 2009). İklim değişikliğinin yağışların zamanla-

masında, yoğunluğunda ve yağış gün sayısında değişikliklere neden olmasına bağlı olarak oluşan seller de bu aşırı olaylardan biri olarak kabul edilmekte ve Türkiye'de sellerin ve ani sel sayısının giderek arttığı belirtilmektedir (Tahmiscioğlu vd. 2006).

Aşırı hava olayları sonrası önemli hasar ve kayıplar yaşandığı bilinmektedir. Küresel düzeyde iklimle ilişkili olarak ortaya çıkan hasarlarda 1992-2014 yılları arasında dört katlık bir artış olduğu belirtilmekte (Karapınar vd. 2020), ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için bu hasarın çok daha fazla olduğuna işaret edilmektedir (Tayanç vd. 2009). Aşırı hava olaylarının verdiği hasar, gerçekleştiği yerdeki insanlara ve ekosisteme zarar vererek kırılganlıklarını artıracak gibi

Şekil 1. 1960-2018 yılları arasındaki sel olay sayısı

Kalkınma Atölyesi Arşivi

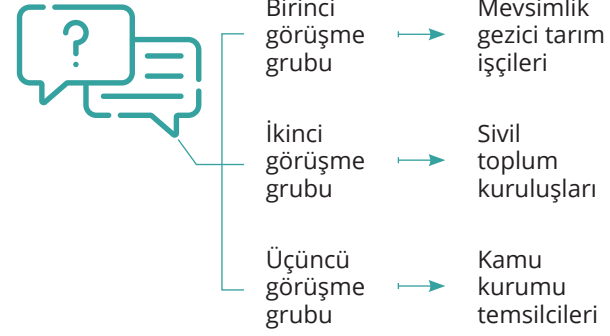
(O'Neill vd. 2017) sosyo-ekonomik yaşam üzerinde de olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Doğan ve Tüzer 2011). Özellikle ekonomik açıdan görece hassas ve kırılgan olan topluluklar için, bu risklere maruz kalma biçiminin ve sonuçlarının daha ağır olması kaçınılmazdır. Bangladeş'teki su taşkınının taşkın yatağında yaşayan ve tarım işiyle uğraşanlar üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışma, yoksulluk eşliğinin altında ya-

şayanların bu eşğin üzerinde geliri olanlara göre su taşkınından daha fazla etkilendiğini ortaya koymaktadır (Brouwer vd. 2007). Dolayısıyla sel yataklarındaki tarımsal alanlarda ve bu alanların yakınlarında yaşayan, günlük gelire geçinen tarım işçilerinin, özellikle ekonomik kırılganlıklarının yüksek olması nedeniyle, sel ve su taşkını gibi bir doğal afetten görece fazla etkileneceği söylenebilir.

Bu Vaka Analizi, Türkiye’de gerçekleşen aşırı hava olaylarının sonucu olarak her gün farklı tehlike ve risklerle karşı karşıya kalma ihtimali olan ve bunlar karşısında savunmasız kalan ancak buna rağmen görünmez bir yaşam süren mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının kırılganlıklarını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Adana Ovası’nda yaşanan su taşkınyından etkilenen mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının, konaklama yerlerinin hali hazırda karşı karşıya olduğu riskler ele alınmakta ve taşkının mevcut duruma etkisi değerlendirilmektedir.

“Adana Ovası Su Taşkınyının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarına Etkileri Vaka Analizi”’nin saha araştırması verileri, üç farklı gruba odaklanan derinlemesine görüşmelerden ve Kalkınma Atölyesi’nin su taşkınyından 48 saat sonra Ova’da gerçekleştirmiş olduğu saha çalışmalarından elde edilmiştir. Saha çalışmaları kapsamında Seyhan, Yüreğir, Karataş ve Yumurtalık ilçelerinin sınırları içinde bulunan 15 geçici çadır yerleşim yeri ziyaret edilmiştir.

Birinci görüşme grubu, Ova’daki geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan mevsimlik gezici tarım işçileridir ve bu kapsamda 4-11 Ağustos 2020 tarihlerinde 10 mevsimlik gezici tarım işçisi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde işçilere süreçteki deneyimlerine, karşılaştıkları temel sorunlar ile mücadelelerine ilişkin sorular yöneltilmiş; beş çocuk ve 13 yetişkin ile de psiko-sosyal değerlendirme görüşmeleri yapılmıştır.

Sivil toplum kuruluşları¹ temsilcilerinden oluşan **ikinci görüşme grubu** ile odak grup görüşmesi yapılmış ve temsilcilere çalıştıkları kuruluşların süreçteki rollerine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Üçüncü görüşme grubu, kamu kurumu temsilcilerinden² oluşmaktadır. Görüşmelerde kurumların su taşkınyında ne kadar etkin olduklarına ve özellikle Ova’daki geçici çadır yerleşimlerine ne gibi müdahalelerde bulunduklarına odaklanılmıştır.

¹ İhtiyaç Haritası, Hayata Destek Derneği, GOAL Türkiye ve Kalkınma Atölyesi.

² Görüşme yapılan kurumlar; Adana Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı Derman Ekibi, Adana Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Etüt ve Plan Dairesi, Adana İl Tarım Müdürlüğü, Adana Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler ve Yatırımlar Şube Müdürlüğü-Göç ve Uyum Merkezi, DSİ, Seyhan Belediyesi, Yüreğir Kaymakamlığı Proje Birimi.

Sınırlılık ve Etik

Çalışmanın temel sınırlılığı, saha çalışmasının 2020 Ağustos ayında koronavirüs salgını sürecinde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Su taşkını müdahalesinde aktif olarak rol almış pek çok kurumla çevrim içi platformlar üzerinden ve yüz yüze görüşmeler yapılmış olmasına rağmen, taşkında aktif olarak çalışmış tüm kurumlarla bir araya gelinememiştir. Ayrıca, Vaka Analizi saha çalışmasının, taşkından altı ay sonra yapılmış olmasının akut ve yakın zaman etkilerinin yeterince ele alınamamasına sebep olması ve taşkından etkilenen mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir

kısmına ulaşmayı zorlaştırması çalışmanın öne çıkan sınırlılıklarıdır.

Bir diğer sınırlılık ise saha çalışmasının hem Adana'da yüksek sıcaklıkların görüldüğü hem de kamu kurumlarında yıllık izinlerin kullanıldığı bir döneme denk gelmesidir. Bu durumun bir sonucu olarak, özellikle kamu kurumları ile yapılan görüşmeler sınırlı kalmıştır. Taşkın psikolojik etkilerini anlamak amacıyla yapılan görüşmelerde ele alınan konuların kişilerde ve özellikle çocuklarda travmatik bir etki yaratmaması için görüşme süresi, görüşülen yer ve görüşme sırasındaki tepkilerin normalden daha fazla zaman, planlama ve dikkat gerektirmesi de bir başka sınırlılık olarak ortaya çıkmıştır.

Vaka Analizi, taşkın Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerini nasıl etkilediğini anlamak için gerçekleştirilmiştir. Bu vaka analizinden yola çıkarak daha fazla araştırma ve çapraz analizler yapılabilir. Bundan sonra yapılacak olan araştırmalarda acil durumlarda çocuk işçiliği konusunun ayrıca ve kapsamlı bir şekilde ele alınmasında yarar vardır. Ayrıca acil durumların psikolojik etkileri ve bu tip afet durumlarında deneyimlenen stresle başa çıkma konusunda araştırmaların planlanmasında yarar bulunmaktadır.

Vaka Analizi kapsamında gerçekleştirilen saha çalışması öncesinde ve saha çalışması sırasında, Kalkınma Atölyesi Saha Etik Rehberine uygun davranılmıştır.

1

Yağmur,
Çamur ve
Çıplak Ayaklar

Adana Ovası'ndaki Su Taşkınının Hikâyesi

Adana'da uzun yıllardır sağanak yağışa bağlı olarak seller ve su taşkınları¹ sık sık yaşanmaktadır. Bu su taşkınlarından biri de 24 Aralık 2019 tarihinde gece yarısı başlayan ve Seyhan, Yüreğir, Yumurtalık, Karataş ilçelerinden oluşan ve Adana Ovası olarak bilinen bölgede yıkıcı etkiler bırakarak yaşanan su taşkınıdır. Sağanak yağış öncesi Adana Meteoroloji Bölge

¹ Sel, büyük su kütlelerinin akarsu yataklarında, vadi yamaç ve tabanlarında, çukur alanlarda ve kıyılarda kontrolsüz şekilde akması ve yayılması olayıdır. Akarsu selleri olarak bilinen taşkın ise, akarsuyun aşırı yağış, ani kar ve buz erimeleri gibi nedenlerle yatağından taşarak çevresindeki düz ve çukur alanlara yayılması, canlı-cansız ve kültürel çevreye zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır (Özcan 2006).

ADANA İLİNDE 25-29 ARALIK TARİHLERİ ARASINDAKİ METEOROLOJİK DURUM

TARİH	Hadise	TAHMİN EDİLEN				GEÇMİŞTE GERÇEKLEŞEN					
		Sıcaklık (°C)		Nem (%)		Rüzgar (km/sa)		Uç Sıcaklık (°C)		Ortalama Sıcaklık (°C)	
		En Düşük	En Yüksek	En Düşük	En Yüksek	Yön	Hız	En Düşük	En Yüksek	En Düşük	En Yüksek
25 Aralık Çarşamba		9	14	87	96		19	-2,8	20,7	5,9	15,7
26 Aralık Perşembe		8	14	83	95		14	-1,6	20	6,2	15,5
27 Aralık Cuma		6	15	56	92		10	-1	21,6	6,1	14,8
28 Aralık Cumartesi		6	13	79	90		13	-3	20,6	6,1	15,6
29 Aralık Pazar		6	12	77	94		19	-3,5	20,3	6	15,8

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM)

Müdürlüğü bir duyuru yayınlayarak 23 Aralık 2019 Pazartesi günü 21:00-24:00 saatleri arasında “şiddetli yağış”² beklendiğini duyurmuştur. Nitekim 24 Aralık 2019 gece yarısında başlayan ve gün içerisinde yoğunluğunu artıran ve şehir merkezinde de etkili olan sağanak yağış, yıllık ortalama 648 kilogram (648 mm)³ yağış alan Adana ilinde yalnızca 24 Aralık 2019’da bir günde metrekareye düşen yağışın 147 kilogram (147 mm) olması ile son 56 yılın en yüksek miktarına ulaşmıştır.

² Yağış şiddeti sınıflandırmasına göre; şiddetli yağış günlük 76-100 mm arasında gerçekleşen yağış olarak kabul edilmektedir.

³ Türkiye’de ve dünyada genellikle yağışlar plüviyometre ile ölçülmekte ve plüviyometrenin verileri ‘baz’ olarak kullanılmaktadır. Plüviyometre yıllık yağış miktarını mm, cm ve m olarak, günlük yağış miktarını ise m²/kg ile ifade etmektedir. Yani, bir m²’ye bir kg’lık yağış, bir mm yükseklik tutmaktadır.

24 Aralık 2019 Salı günü meteoroloji ikinci bir uyarı yayınlayarak yağışların devam edeceğini duyurmuş ve 25 Aralık 2019 Çarşamba günü gece yarısından saat 18:00’e kadar “çok kuvvetli yağış”⁴ beklendiğini açıklamıştır. 24-25 Aralık 2019 tarihlerinde, iki gün süresince yağın yağmur sonucunda, merkez ilçelerde metrekareye düşen yağış miktarı, ortalama 249 kilogram (249 mm) ile, yıllık ortalamanın yüzde 38’ine karşılık gelmektedir. Bu veriler ışığında, 24 Aralık 2019’da başlayan sağanak yağışın, Adana ili için, son yılların en yoğun yağışlarından biri olduğu söylenebilir. Bu yağış aynı zamanda kısa süren yağmurlardaki yağış miktarında son yıllarda görülen artışlara dikkat çekmesi bakımından önemlidir.

⁴ Yağış şiddeti sınıflandırmasına göre; çok kuvvetli yağış günlük 51-75 mm arasında gerçekleşen yağış olarak kabul edilmektedir.

Beklenen Hadise	Gökgürültülü sağanak yağış	Beklenen Hadise	Sağanak yağış
Beklendiği Yer	Yapılan son değerlendirmelere göre; yarın (pazartesi) akşam saatlerinden sonra Adana'da şiddetli (60-120 kg/m ²) sağanak ve gök gürültülü sağanak yağış beklendiğinden sel, su baskını, yıldırım, ulaşım da aksamalar, yağış anında kuvvetli rüzgar, kıyı kesimlerde hortum riski gibi olumsuzluklara karşı dikkatli ve tedbirli olunmalıdır.	Beklendiği Yer	Yapılan son değerlendirmelere göre; Adana il genelinde son 24 saatte gerçekleşen şiddetli (100-200 kg/m ²) sağanak yağışların, yarın (çarşamba) akşam saatlerine kadar kuvvetli olarak devam edeceği ve mevcut yağışlara ilave olarak metrekaresine 40 ila 70 kg daha yağışın gerçekleşmesi beklendiğinden sel, su baskını ve ulaşım da aksamalar gibi olumsuzluklara karşı dikkatli ve tedbirli olunması gerekmektedir.
Başlama-Bitiş Zamanı	23.12.2019 / 21:00 24.12.2019 / 23:58	Başlama-Bitiş Zamanı	25.12.2019 / 00:00 25.12.2019 / 18:00
Hadisenin Şiddeti	Şiddetli yağış	Hadisenin Şiddeti	Çok kuvvetli yağış
Meydana Gelebilecek Olumsuzluklar	Ulaşım da aksamalar, sel, su baskını	Meydana Gelebilecek Olumsuzluklar	Ulaşım da aksamalar, sel, su baskını
Uyarı Yapan Merkez	Meteoroloji 6. Bölge Müdürlüğü / Adana Bölge Tahmin ve Uyarı Merkezi	Uyarı Yapan Merkez	Meteoroloji 6. Bölge Müdürlüğü / Adana Bölge Tahmin ve Uyarı Merkezi

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM)

Bahsi geçen yağıştan Adana genelinde en çok etkilenen yerler, Seyhan ilçesinin güney bölgesinde yer alan Gölbaşı, Camuzcu, Sarıhular, Köylüoğlu, Çaputçu; Yüreğir'de, sulama kanalı boyu, Şehit Erkut Akbay, 19 Mayıs, Levent ve PTT mahalleleri; Karataş ilçesinde ise Karagöçer, Tuzla, Çavuşlu ve Damlapınar mevkileri olmuştur. Sağanak yağış nedeniyle bazı ilçelerde eğitime ara verilmiş, ulaşım da aksaklıklar yaşanmıştır. Kozan-Ceyhan karayolu Avcılar Mahal-

lesi'nin sular altında kalması ile yol kapanmıştır.⁵ Su altında kalan tarım arazilerinde Adanalılar botlarla hareket etmek zorunda kalmıştır.⁶

⁵ Karaoğlu, Erol (2019) "Adana'da sel Kozan-Ceyhan yolunu kapattı", 25.12.2019 tarihli AA Haberi
www.aa.com.tr/tr/turkiye/adanada-sel-kozan-ceyhan-yolunu-kapat-ti/1683461

⁶ onedio.com/haber/son-56-yilin-en-siddetli-yagisi-fotograf-la-adana-da-hayati-durma-noktasina-getiren-sel-felaketi-892882

Adana ve ilçelerinde meydana gelen yağış binlerce evi sular altında bırakırken, yağmur suyunun yoğunluğu, kanallardaki tıkanmalar ve Ceyhan Nehri ile drenaj kanallarının sel suyunun tahliyesi için yetersiz kalması sonucunda sel suları, Ova'da eşi benzeri görülmemiş bir su taşkınına neden olmuştur. Ceyhan Nehri belirli yerlerde 100 metre genişliğine ulaşarak portakal bahçelerinin arasından akmaya başlamıştır. Ova'ya kuzeyden gelen yüzeysel akış sağanak yağışla birleşince bir süre sonra toprak doyum noktasına ulaşarak suyun yüzeyde birikmesine neden olmuştur. Biriken suyun tahliyesinde drenaj kanallarının yetersiz kalması, Ova'nın bir bölümünün sular altında kalması ile sonuçlanmıştır.

Yaşanan su taşkını esnasında, 24 Aralık 2019 Salı günü Adana Valisi başkanlığında kurulan kriz masası ile duruma, çeşitli kurumlarla işbirliği halinde müdahale etmek için finansal planlama ve tahliye çalışmaları için hazırlıklar başlatılmıştır.⁷ Müdahale kapsamında, yerel düzeyde mümkün olduğunca çok aktörün dahil olduğu bir iletişim ağı oluşturulmuştur. İlçe belediyelerinin kendi bünyelerinde oluş-

⁷ Adana Valiliği AFAD (2019) "Valimiz Sn. Mahmut Demirtaş Başkanlığında Oluşturulan Kriz Masasında Yağışların Sebebiyet Verdiği Durumlar Değerlendirildi", adana.afad.gov.tr/valimiz-sn-mahmut-demirtas-baskanliginda-olusturulan-kriz-masasinda-yagislarin-sebebiyet-verdigi-durumlar-degerlendirildi

turdıkları kriz masaları aracılığıyla mahallelerdeki mevcut duruma ilişkin bilgi akışı sağlanmış ve ilgili kurumlara iletilmiştir. Bilgi akışının hızlandırılması amacıyla Seyhan ilçesinde mahalle muhtarlarından yardım alınırken, Yüreğir ilçesinde hasar tespit çalışmalarının hızlandırılması amacıyla öğretmenler ve imamlar da saha çalışmalarına dahil edilmiştir. Finansal müdahale kapsamında ise, su taşkınından etkilenen ailelere çeşitli yardımlar yapılmıştır. Yüreğir'de belediye bünyesinde oluşturulan acil müdahale ekipleri ile afetzedelere gıda ve eşya yardımı yapılırken su tahliye sürecinde barınmaları için kültür evleri ve taziye evleri kullanıma açılmıştır⁸. Adana Valiliği de resmi web sitesinden Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerindeki okullarda önce 24 Aralık'ta bir gün eğitime ara verildiğini duyurmuş⁹, sonrasında 25 Aralık gününde de aynı ilçelerde eğitimin olmayacağını bildirmiştir¹⁰.

⁸ Küçüksaat.com (2019) "Yüreğir'de sel felaketinin yaraları sarılıyor", 27.12.2019 tarihli haber, www.kucuksaat.com/yuregirde-sel-felaketinin-yaralari-sariliyor-3571h.htm

⁹ T.C. Adana Valiliği (2019) "Elverişsiz Hava Koşullarından Dolayı Eğitime 1 Gün Ara Verilmesi ile İlgili Basın Açıklaması" www.adana.gov.tr/elverissiz-hava-kosullarindan-dolayi-egitime-1-gun-ara-verilmesi-ile-ilgili-basin-bulteni

¹⁰ T.C. Adana Valiliği (2019) "Elverişsiz Hava Koşullarından Dolayı Eğitime 1 Gün Ara Verilmesi ile İlgili Basın Açıklaması" www.adana.gov.tr/sg-188

Son 100 Yılda Adana'da Gerçekleşen Başlıca Seller

1930

Seyhan Nehri'nin altı metre derinliğe ulaştığı sel esnasında Adana Türk Ocağı, Adana Kız Lisesi, belediye bahçesi ile Memleket Hastanesi'nin yer aldığı Karşıyaka Mahallesi başta olmak üzere şehrin önemli bir kısmı sular altında kalmıştır. Bu sırada hastanede tedavi gören hastalar ise Gilodo fabrikasının göndermiş olduğu kamyonlarla Cumhuriyet Otel'i ile Askeri Hastane'ye nakledilmiştir. Fakat gerek sel esnasında gerekse sonrasında bölgede uzun bir süredir benzer felaketler yaşanmasına rağmen Adana şehrinin herhangi bir hazırlığının olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra sele ilk maruz kalan yerler arasında Adana Kız Lisesi ve Memleket Hastanesi gibi binaların olması ise şehirdeki yapılaşmanın nehir faktörü göz önüne alınmadan gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur.

1931

Adana'nın 1930 yılındaki selden sonra yaşadığı en önemli sel hadisesidir. 1931 Nisan ayında görülen aşırı yağışlar ile Toroslardaki karların erimesinden kaynaklanmıştır.

1936

1936 Aralık ayı başında görülen aşırı yağışlardan kaynaklanmıştır. Sel esnasında Seyhan, altı metre derinlikte ve 400 metre genişlikte akmıştır. Bundan dolayı etrafındaki seti muhtelif yerlerinden önce aşarak, sonra da yıkarak şehri ve ovayı sular altında bırakmıştır. Bu sırada iki gözü hariç diğer bütün gözleri sudan görünmez hale gelen Taş Köprü, yıkılabileceği düşüncesiyle ulaşımı kapatılmıştır.

1941

1941 Ocak ayındaki aşırı yağmurlar ile güney rüzgârlarının Toroslardaki karları eritmesinden kaynaklanmıştır. Seyhan Parkı ile yazlık sinema, Memleket Hastanesi, Kız Lisesi ve Beden Terbiyesi Müdürlüğü binaları su içinde kalmış, Dilberler Sekisi civarında inşaatı devam eden regülâtör ile köprü de zarar görmüştür.

Suyun akış hızını engelleyen bu durum, felaketin daha da büyümesine neden olmuştur.

Şehir merkezi başta olmak üzere bütün ovanın günlerce su altında kaldığı, yüzlerce evin yıkıldığı, bir o kadarının kullanılamaz hale geldiği, 1000'e yakın hayvanın telef olduğu ve onlarca insanın yaşamı yitirdiği felaket uzun süre unutulmamıştır.

Bu yönüyle sel, Adana'nın Cumhuriyet döneminde yaşamış olduğu en büyük felaketlerden birisi olarak kayıtlara geçmiştir. Bunun yanı sıra bölgedeki sel sorununa yönelik kalıcı çözüm arayışlarını gündeme getirmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Bunda selin şehir merkezinde yaratmış olduğu tahribat önemli bir etken olmuştur. Bu nedenle felaketten sonra suyun kontrol altına alınmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak da regülâtör inşa edilmiştir.

1947

1947 Kasım ayındaki sağanak yağmurlardan kaynaklanmıştır. Sel esnasında Kocavezir, Döşeme, Denizli ve Sakızlar mahalleleri su altında kalmıştır. Ay sonunda bölgede yeni bir sel hadisesi daha yaşanmıştır. Sarıçam Deresi'nin taşmasından dolayı Karşıyaka'daki Sakızlar Mahallesi'ni su basmıştır.

1948

1936 yılındaki selden sonra bölgede yaşanan en önemli sel hadisesidir. 1948 Şubat ayındaki aşırı yağmurlardan kaynaklanmıştır. Bu sırada Seyhan, Ceyhan ve Berdan nehirleri birleşerek tek bir nehir gibi akmıştır.

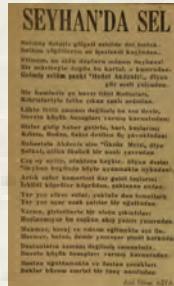
1946

1946 Mayıs ayında görülen ve Adana'da uzun zamandır yaşanmadığı belirtilen sağanak yağmurdan kaynaklanmıştır. Şehrin muhtelif yerlerinde su taşkınına neden olan yağmurdan dolayı birçok ev zarar görmüş; asfalt cadde ile bağlara ve bahçelere giden yollar, Darülaceze civarı; Hürriyet, İcadiye ve İstiklal Mahalleleri, eski buğday pazarı, Atatürk Parkı ve civarı da su altında kalmıştır.

1980

Orta ve Güney Anadolu'nun pek çok yöresinde meydana gelen sel felaketi ile ilgili yardım ve enkaz temizleme çalışmaları sürdürülürken, Seyhan Baraj Gölü'ndeki fazla suyun boşaltılması zorunluluğu sonucu Adana sular altında kalmıştır.

Son yüz yılda Adana'da öne çıkan sel ve su taşkını olaylarında olduğu gibi iklim krizinin sebep olduğu aşırı yağışlar tüm Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 2018 yılında toplamda 331 sel olayı gerçekleşmiştir. Böylece 2018 yılı 1940 yılından bu zamana kadar sel afetinin en fazla görüldüğü yıl olmuştur. Kayıtlar, 2000'li yıllardan itibaren sel olaylarında ciddi artışlar görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu da sel afetlerini ve genel olarak afetleri önleme, müdahale ve sonrasında iyileştirme çalışmalarını geliştirmenin ve kapsayıcılığı sağlamanın önemine işaret etmektedir.

Su Taşkınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Üzerindeki Etkileri

Adana'da yaşanan taşkın kentte yaşayan birçok hane için olumsuz sonuçları olmuş, ancak mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin yaşadıkları kırılganlığın boyutları çok daha yıkıcı olmuştur. Çıplak toprak üzerine kurulan, genellikle branda ve naylon olan çadırların bu kadar şiddetli bir su taşkınında dayanıklı kalabilmesi imkânsız olduğu için, Adana Ovası'nda geçici çadır yerleşiminde yaşayan ve yaklaşık 15 bin kişiyi barındıran 47 geçici çadır yerleşim alanının büyük bir kısmı su taşkınıyla darmadağın olmuştur.

Kalkınma Atölyesi Arşivi

Kalkınma Atölyesi Arşivi

Ova'ya yakından bakıldığında kurulu olan çadırlar tarım işçileri için bir ev, Ova ise çadır yerleşimlerinin olduğu ve aynı zamanda çalıştıkları tarım arazilerinin de yer aldığı büyük bir mahalle gibidir. Yılın önemli bir kısmını veya tamamını burada geçiren tarım işçileri yaşamlarını bu Ova'da, çadırlarda kurmuşlardır. Dolayısıyla su taşkını sadece çadırları değil, tarım işçilerinin tüm yaşamlarını etkileyen bir olaydır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin olağan hayatında olduğu gibi, afet durumlarında da en önemli aktörlerden biri tarım araçları¹¹ olmuştur ve tarım araçları bu yerleşimlerin adeta muhtarı konumundadırlar.

¹¹ Tarım aracı: Tarım mevsiminin ya da hasat döneminin başladığı zamanlarda, işgücüne ihtiyaç duyan tarım işverene işgücü, iş arayan tarım işçisine de iş bulmada aracılık eden gerçek veya tüzel kişidir

Adana İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Geçici Çadır Yerleşim Yerleri Mevcut Durum Haritası

Karataş

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	19	69
Çocuk Sayısı	57	229
Kişi Sayısı	123	358

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	190	60
Çocuk Sayısı	1982	384
Kişi Sayısı	1929	489

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	13	0
Çocuk Sayısı	62	0
Kişi Sayısı	117	0

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	7	36
Çocuk Sayısı	30	109
Kişi Sayısı	49	182

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	36
Çocuk Sayısı	0	41
Kişi Sayısı	0	96

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	16
Çocuk Sayısı	276	479
Kişi Sayısı	434	588

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	20	160
Çocuk Sayısı	80	1026
Kişi Sayısı	140	1230

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	125
Çocuk Sayısı	0	425
Kişi Sayısı	0	750

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	17
Çocuk Sayısı	0	51
Kişi Sayısı	0	85

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	6	29
Çocuk Sayısı	23	174
Kişi Sayısı	42	396

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	30	0
Çocuk Sayısı	30	0
Kişi Sayısı	60	0

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	75
Çocuk Sayısı	0	435
Kişi Sayısı	0	600

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	5
Çocuk Sayısı	0	18
Kişi Sayısı	0	25

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	10
Çocuk Sayısı	0	30
Kişi Sayısı	0	50

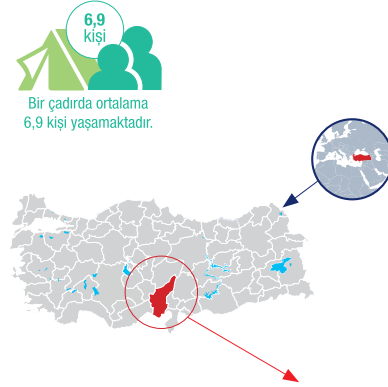
Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	24	18
Çocuk Sayısı	96	28
Kişi Sayısı	168	70

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	11	39
Çocuk Sayısı	46	281
Kişi Sayısı	100	290

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	0	99
Çocuk Sayısı	0	65
Kişi Sayısı	0	184

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	14	6
Çocuk Sayısı	42	22
Kişi Sayısı	70	38

Türkiye Yürütme	Göçmen	TOPLAM
Çadır Sayısı	2	4
Çocuk Sayısı	9	11
Kişi Sayısı	12	24

KAYSERİ

Tufanbeyli

KAHRAMANMARAŞ

Saimbeyli

Feke

NIĞDE

Aladağ

Kozan

Pozantı

	Türkiye Vatandaşı	Göçmen	TOPLAM
Çocuk Sayısı	20	0	20
Çocuk Sayısı	88	0	88
Kişi Sayısı	160	0	160

BU HARİTA NASIL HAZIRLANDI?
Adana ili Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimi personeli ve Kalkınma Atölyesi Saha Uzmanları tarafından 2019 yılının Kasım ayında 47 cadır yerleşimi ziyaret edilmiş; mevcut durum tespit formları cadır yerleşimlerinde yaşayan kişilerin beyanları doğrultusunda doldurulmuştur. Bu formlardan elde edilen veriler ve yapılan analizler, *Mevcut Durum Haritasına* yansıtılmıştır.

Gözlemler, işçi ailelerinin yaşadıkları gezici çadır yerleşimlerinin önemli bir kısmının drenaj kanalları kenarında kurulu olması sebebiyle, bu çadır yerlerinin bazılarının neredeyse bir metre su altında kaldığını, çadırların yaşanmaz hale geldiğini ve tarım işçilerinin ciddi yaşamsal risklerle karşı karşıya kaldığını göstermiştir. Derme çatma demirler üzerine geçirilen branda ve naylon çadırların içinde yer alan ve ailelerin yaşamları için gerekli olan eşyaların çoğu kaybolurken, kalan eşyalar ise yağmur ve çamurdan kullanılmaz hale gelmiştir. Yakacak odun ve çalıların ıslanması ile yemek yapmak gibi basit bir yaşamsal faaliyeti dahi gerçekleştiremeyen aileler, taşkın suyunun Ova'da göllenmesi ile bu olumsuz koşullarda neredeyse 15 gün gibi uzun bir süre yaşamak zorunda kalmış ve çalışmamışlardır. Ailelerin bir kısmının ek gelir ve aile beslenmesi amacıyla sürdürdükleri hayvancılık faaliyetleri de taşkından etkilenmiş ve hayvanlarının birçoğu telef olmuştur.

Bir çadırın, beton bir eve kıyasla yağmur karşısındaki koruyuculuğu çok düşüktür. Başka bir deyişle, yıkılma, sele kapılıp gitme ve geçirgenlik durumlarına daha açık olması nedeniyle çadır içinde bulunan bütün eşyaların ıslanması ya da kaybedilmesi, kullanılamaz hale gelmesi çok daha yüksek bir olasılıktır. Nitekim, Ova'da yaşayan tarım işçileri için bu vakanın anlamı, yaşam mekânlarının ve eşyalarının önemli bir kısmının kullanılmaz hale gelmesi, tarla ve bahçelerin sular altında kalması nedeniyle uzunca bir zaman işe gidememe ve dolayısıyla gelir kaynakla-

rının yok olması, halihazırda okula giden çocukların eğitimlerinin sekteye uğraması ve süreçte yaşananlar üzerinde derin psikolojik etkilere ve sorunlara yol açmış olmasıdır.

Olağan dönemlerde dahi sağlık, eğitim, ulaşım gibi temel hizmetlere erişim, işlerin geçici niteliği, düşük yevmiye ve diğer çalışma koşulları ile ilgili zorluklarla mücadele eden mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut sorunları, sel ve su taşkını gibi olağanüstü bir dönemde daha ağır etkiler yaratmakta ve daha ağır sonuçlara yol açmaktadır. Adana Belediye Meclis Üyesi'nin;

☞ Sağlık, eğitim, barınma haklarından yoksun ortamlarda yaşam mücadelesi veren tarım işçilerimiz doğal afette en çok yara alan vatandaşlarımız oldu. Yatacak yerleri dahi yoktu. Sosyal belediyecilik anlayışından hareketle aynı yerde 10-15 yıldan bu yana tarım işçiliği yapan, tam anlamıyla ilkel koşullarda yaşayan tarım işçilerinin sorunlarına çözüm bulmak zorundayız.

şeklindeki ifadeleri¹² mevsimlik gezici tarım işçilerinin su taşkını sonrası mevcut durumunu yansıtmaktadır. Bu değerlendirmenin birkaç sebebi bulunmaktadır. Birincisi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin

¹² www.haberturk.com/adana-haberleri/74601646-seyhan-belediye-meclisinde-su-baskinlari-konusulduchpli-meclis-uyesi-gongor-gecer-tarim

yaşamlarını sürdürdükleri arazinin yapısıdır. Ova'nın, Seyhan Nehri'nin sürekli olarak yatak değiştirdiği bir arazide yer almasının yanı sıra bulunduğu bölgenin yeraltı su seviyesi de yüksektir.¹³ Bu nedenle herhangi bir sel ve taşkın oluşumu durumunda Ova'nın su altında kalması yüksek bir ihtimaldir. Bir diğer neden ise, mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimlerindeki çadırlarda yaşıyor olmalarıdır. Çadır koşullarına bakıldığında Ova'daki çadırların tamamına yakınının plastik brandadan imal edildiği görülmektedir (Kalkınma Atölyesi 2019). Her ne kadar iklim koşullarının normal seyrettiği dönemlerde bu çadır tipleri belirli ölçüde koruma sağlasa da sel veya su taşkını durumunda çadırların imal edildiği malzemelerin koruma özelliğini kaybettiği söylenebilir. Özellikle çadırları su basması durumunda mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadıkları yer ve çadırları / evleri kullanılamaz hale gelmektedir. İsminde “ge-

çici” nitelemesi kullanılmasına rağmen bu ifadeyle çelişkili bir şekilde birçok mevsimlik gezici tarım işçisinin buralarda “kalıcı” bir yaşam sürmesi, durumun etkilerini daha da ağırlaştırmaktadır.

Su taşkını mevsimlik gezici tarım işçileri için barınma sorununun yanında aşırı yağmura ve soğuğa maruz kalan çocuklarda ve yetişkinlerde geçici hastalıklar, beslenmenin aksaması, işe gidememe, eğitime katılamama, duygusal ve psikolojik tepkiler gibi pek çok sonuç doğurmuştur. Taşkından olumsuz etkilenen hayvancılık faaliyetleri haricinde alternatif geçim kaynakları ve yeterli tasarrufları olmadığı düşünüldüğünde mevsimlik gezici tarım işçilerinin işe gidememelerinin beraberinde yaşamsal riskleri getireceği ortadadır. Çoğu durumda, aileler hayatta kalabilmek için, çalışabilecek yaşta olan tüm üyelerin tarım işçisi olarak çalışması yolunu seçmek zorunda kalmakta ve bu yolla geçimlerini ancak sağlayabilmektedir. Nitekim, hanelerle yapılan görüşmeler esnasında, tüm ailenin yaşları 9'a kadar düşen ço-

¹³ Çukurova Üniversitesi Adana Tanıtım Sitesi (?) “Adana'nın Coğrafi Konumu” adana.cu.edu.tr/cografya.asp

cuklar dahil çalıştıkları görülmüştür. Su taşkını sonrasında bir süre çalışamamış olmak mevsimlik gezici tarım işçilerinin borçlanması gibi ağır sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bir süre işe gidememek ve çadırları su basması sonucu yemek pişirecek bir alanın 'artık' olmayışı, mevsimlik gezici tarım işçileri için gıda ve beslenme sorunu anlamına gelmektedir.

Su taşkınının sağlık açısından etkileri yaygın grip / soğuk algınlığı olarak ortaya çıkmış ve özellikle çocuklarda hastalık belirtileri daha yoğun olarak görülmüştür. Bazı işçilerin su baskınına çadırların içerisindeyken yakalanması, bir süre çadırlarda mahsur kalmalarına, suyun içinde beklemelerine ve eşyaların çoğu ıslandığı için kıyafetlerini değiştirememelerine neden olmuştur. Saha çalışması sırasında özellikle çocukların ıslak zeminde ayakka-bısız ve çorapsız dolaştıkları çok sık gözlemlenmiştir. Olayın yaşandığı mevsimin kış ve havanın soğuk olması da su taşkınının mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlığı üzerindeki etkisini ağırlaştırmıştır. Ayrıca su taşkını nedeniyle hijyen koşullarının daha da kötüleşmesi, sağlık sorunlarını derinleştiren bir etki yaratmıştır.

Su taşkınının psikolojik etkilerine bakıldığında, özellikle çocukların bu olaydan daha yoğun etkilendikleri görülmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin sel ve su taşkınına ilişkin kaygıları, geçim sıkıntısı ve barınma üzerinde yoğunlaşırken, çocuklarda korku ve panik problemlerinin yaygın olduğu görülmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerde yaşayan çocuklardan birinin sel hakkındaki;

☞ Korkum geçmedi. Çadırlar su doldu. Ya yine yağarsa...

ifadesi su taşkını sonrası çocukların içinde bulundukları ruh halini anlayabilmek için önemli bir ipucu olarak kabul edilebilir. Bu korkular bazı çocuklarda fizyolojik rahatsızlıklara da neden olmuştur. Görüşmecilerden biri, su taşkını sonrası sekiz yaşındaki çocuğunun geceleri altını ıslatmaya başladığını belirtmiştir. Görüşme yapılan çocukların önemli bir kısmı ise gece uyuyamadıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarının su taşkını sonrası durumlarını anlatırken en sık kullandığı kelimenin "*perişanlık*" olması, bu olayın çocuklar üzerinde çok ciddi etkiler yarattığını göstermektedir.

2

Su Taşkınının Yarattığı Sorunlar ve Başa Çıkma Stratejileri

Kalkınma Atölyesi Arşivi

Adana Ovası'ndaki sel ve su taşkını, mevsimlik gezici tarım işçileri üzerinde olumsuz etki yaratan pek çok sorun yaşanmasına neden olmuştur. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin deneyimlediği su taşkını bu kadar ağır kılan iki başat neden vardır. Bunlardan birincisi hem konaklama alanlarının hem de çalışma ortamlarının Ova'da olması sebebiyle su taşkınının tarım işçileri için tüm yaşamı etkileyen bir olay olmasıdır. İkincisi ise, kamu kurumlarının çadır yerleşimlerini bir yaşam alanı olarak değil, geçici süreli barınma alanları olarak görmesi ve kalıcı politikalar üretmemesidir. Bu iki temel neden birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların bazıları doğrudan mevsimlik gezici tarım işçilerinin

maruz kaldıkları günlük yaşam pratiklerini etkilemektedir. Bazıları ise, sel sonrası su taşkını yaşanmasına neden olan, yapısal olarak nitelendirilebilecek, sorumlu kurum ve kuruluşların çadır yerleşimleriyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmamasından kaynaklanan sorunlardır. Bu başlık altında kurumsal işleyişe bağlı yapısal sorunlar ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin sorunları ayrı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bu sorunlar karşısında kurumların sorunlarla mücadele araçlarının, diğer bir deyişle kurumsal çözümlerin yetersiz kaldığı durumlarda mevsimlik gezici tarım işçilerinin kendi geliştirdikleri çözüm pratiklerinin neler olduğu da yapılan saha çalışması verileri üzerinden değerlendirilmektedir.

Ordu ve Samsun İllerinde Sel

Yaz aylarında Doğu ve Orta Karadeniz'de mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğun olarak yaşadığı Samsun, Giresun ve Ordu'da meydana gelen sel ve heyelanlar nedeniyle pek çok işçi ve ailesi mağdur oldu. 22 Ağustos 2020 tarihinde başlayan sağanak yağışın sele dönüşmesiyle işçilerin çadırları yıkıldı ve yollar sular altında kaldı. Hortumun meydana geldiği Ordu'da ise mevsimlik gezici tarım işçilerinin kaldıkları çadırları su bastı.

Samsun'da 22 Ağustos 2020 tarihinde başlayan sağanak yağış Çarşamba, Salıpazarı ve Terme ilçelerinde sele ve heyelana neden oldu. Yağışların arttığı dönemde Terme ilçesinde Terme Çayı'nın taşma ihtimaline karşı Terme Belediyesi tarafından önlemler alındı ve bölgede yaşayanlar uyarıldı. İlçeye bağlı Akçay Karacalı Mahallesi'nde bölgeye fındık toplamak için gelen ve dere kenarında çadır kuran mevsimlik gezici tarım işçileri mahsur kaldıkları bölgeden iş makineleri yardımıyla kurtarıldı. Bölgede hasat sonrası kurumaya bırakılan fındıklar da su altında kaldı.

Ordu'nun Ünye ilçesinde ise sağanak yağış nedeniyle yollar sular altında kaldı. Sel felaketinin en yoğun yaşandığı Fatsa

ilçesinde de yağış nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçilerinin kaldığı çadırları su bastı. Çadırlar yıkılırken, eşyalar yağmur suyuna kapılıp sürüklendi. Ayrıca sağanak yağış sırasında Altınordu ilçesi açıklarında hortum oluştu. İhlas Haber Ajansı'nda yer alan görüntülerde "sele kapılmaktan son anda kurtulan tarım işçileri" yer aldı. Mevsimlik gezici tarım işçileri kendileriyle yapılan röportajda içinde bulundukları durumu "Eşyalar, yataklar hepsi su içinde. Şu anda kimimiz arabalara, kimimiz arkadaşların yanına sığındık" sözleriyle ifade etti.

Diğer yandan Pikolo Derneği ile yapılan görüşmede mevcut duruma dair gözlemler; "Ordu'da mevsimlik gezici tarım

işçilerinin geçici çadır yerleşimleri için alanların yetersiz olduğu, fındık bahçelerinin zamanla küçülmesinden dolayı bahçe sahiplerinin ihtiyacı olan işçileri çadır yerleşimlerinden temin ettiği, bu nedenle işçilerin boş buldukları yerlere çadırlarını kurdukları" şeklinde dile getirildi. Görüşmede ayrıca "Fındık hasadı zamanı Ordu iline yaklaşık 30 bin mevsimlik gezici tarım işçisinin geldiği, bu işçilerin bir kısmının bahçe sahiplerinin temin ettiği bahçe konutlarında ikamet ettiği, bir kısmının ise dere kenarlarındaki boş arazilere çadır kurduğu ifade edilmiştir. Hatta dere yatağı içine bile çadır kurulduğu, hemen hemen her yıl bu çadır alanlarının selden ve su taşkınlarından etkilendiği" aktarılmıştır.

Kaynak: drive.google.com/drive/u/1/folders/1KhyQXWtelLH-KQJLmepBgVL_E5EkZ8Ca

Kurumsal İşleyişe Bağlı Yapısal Sorunlar: Görmezden Gelen Yaşamlar

Adana Ovası'nda yaşanan sel ve su taşkınına ilişkin yapısal sorunlar, adres kaydı, fazla suyu tahliye eden drenaj kanalları gibi altyapı sorunları, sel ve su taşkınlarının tekrarlayan niteliği, müdahale ve çadırda yaşayanların tahliye edilmesi sürecinde yaşanan sorunlar olarak sıralanabilir. Bu yapısal sorunlar ara-

sında en başat olanı, çadır yerleşimlerinin kayıtlı bir yaşam alanı olarak görülmemesidir. 2017 ve 2019 yıllarında UNICEF Türkiye Ofisi'nin desteği ile Kalkınma Atölyesi tarafından hazırlanan *"Adana İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Geçici Çadır Yerleşimleri Mevcut Durum Haritası"* dışında, kamu idaresinin hangi bölgede kaç geçici çadır yerleşimi olduğuna, yerleşimlerde kaç kişinin yaşadığına ve yaşam koşullarının nasıl olduğuna ilişkin yeterli bilgiye sahip olmaması, sel ve su taşkını gibi afet durumlarında yapılacak ilk ve acil müdahaleye ilişkin planlı bir yol izlenmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle burada sıralanacak yapısal sorunların temelinde büyük ölçüde mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşim yerleri ve buradaki yaşamların görünür olmaması yatmaktadır. Nitekim su taşkınına müdahalede ve çadırların tahliye edilmesinde kent merkezi ile Ova'ya yönelik kararların ve uygulamaların farklılaştığı görülmektedir. Kent merkezine yapılan ilk müdahale kamu kurumları tarafından yürütülürken,

Fotoğraf: İhlas Haber Ajansı

Ova'ya müdahale daha çok belediye ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılmıştır. Adana Valisi'nin yapmış olduğu açıklamada geçen;

Çok şükür en büyük moral kaynağımız vatandaşlarımızın can güvenliğinin sağlanmış olması, bunda da bir problem yok. Kriz merkezi, komisyonlar da oluşturdu. Şu an kriz merkezimiz hızlı şekilde kararlar alıyor. Hem tarımda meydana gelen zararlar ortaya çıkarılmaya çalışılıyor hem de evlerdeki hasarların tespiti yapılıyor. Özellikle vatandaşlarımızın kullandığı eşyalarda sıkıntı varsa bunun da tespiti yapılıyor.

ifadeleri, su taşkını sonrası müdahalelerin kent merkezinde ve köylerde yerleşik konutlarda yaşayanlara odaklı bir yaklaşım ile yapıldığını göstermektedir. Nitekim yerleşik konutlarda oluşan hasarların tespit edilmesine ilişkin çalışmalar yürütülürken, bazı çadır yerleşimlerindeki çadırlar yanlış yere kuruldukları gerekçesiyle, tarım araç-gereçleri de dahil olmak üzere içindeki eşyaların alınmasına dahi zaman tanınmadan sökülmüştür. Bu durum, kamu görevlilerinin yerleşik konutlardaki hasarları tespit etmeye ve bu hasarların telafi edilmesine ilişkin sorumluluğu üstlendiğini, ancak gezici çadır yerleşimlerinde ortaya çıkan hasarlarla ilgili benzer bir yaklaşım sergilemediklerini ve çadırlarını kurdukları bölgeler itibarıyla sonuçlardan mevsimlik gezici tarım işçilerini sorumlu tutan bir yaklaşıma sahip olduklarını

göstermektedir. Dolayısıyla kalıcı yerleşim yerleri ile geçici yerleşim yerleri arasında afet müdahale planı açısından yaklaşım farklılığı bulunmaktadır.

Su taşkınına müdahale ve tahliye çalışmaları kapsamında verilen ilk tepkiler ve alınan aksiyonlar Ova ve kent merkezleri için karşılaştırıldığında, Ova'daki duruma müdahalede oldukça geç kalındığı görülmektedir. Saha çalışması kapsamında kurumlarla yapılan görüşmelerde yetkililer ve STK'lar Ova'daki su taşkınına dair müdahale sürecinin ortalama olarak 2-5 gün sonra başladığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde yetkililer bunun öne çıkan sebeplerinin; su taşkını sonrası Ova'ya ulaşımın fiziksel olarak zorlaşması ve kente oranla Ova'daki geçici çadır yerleşimlerinin ikinci planda kalması olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Ova'ya müdahalenin gecikmesinin en önemli nedeni afet durumlarında geçici yerleşim yerleri için kapsayıcı bir müdahale planının olmamasıdır. Geçici yerleşimlerdeki mevsimlik gezici tarım işçileri bir afet yaşadıklarında, ortaya çıkan gelir kayıpları, yaşam alanlarının yeniden düzenlenmesi gerekliliği, afet durumunun çocuklar üzerindeki etkileri gibi temel konularda nasıl bir çalışma yapılacağına dair bir bilinmezlik vardır. Bu durumda, afet sonrası bazı müdahaleler yapılsa da mevsimlik gezici tarım işçilerinin hayatlarını etkili ve planlı bir biçimde iyileştirecek çalışmaların yapılması zorlaşmaktadır. Örneğin su taşkını sonrası mevsimlik gezici tarım işçilerinin tüm yakacakları ıslandığı için pişirilmeden yenilebilecek gıdaların gönderilmesi gerekmektedir.

Ova'daki müdahale ve çadır tahliye sürecinin kapsayıcı bir program dahilinde uygulanmaması da önemli bir sorundur. Nitekim su taşkınlığından 48 saat sonra Kalkınma Atölyesi uzmanları tarafından yapılan saha çalışması sırasında çadır yerleşimlerinin bazıları için tahliye uygulandığı, ancak bazı yerleşimlere herhangi bir müdahale yapılmadığı görülmüştür. Yağışların başlangıcından dört gün geçmiş olmasına rağmen bazı çadırların hâlâ sular içerisinde olduğu ve bu nedenle ısınma ve beslenme gibi çok temel ihtiyaçları karşılamakta bile zorlanıldığı görülmüştür. Adana Valiliği'nin drenaj kanalı yakınında yer alan ve risk grubu en yüksek olan Karataş ilçesine bağlı Tuzla yolu üzerindeki Karagöçer ve Çavuşlu'da bazı çadır yerleşimlerinin tahliye kararı¹, müdahale sürecinde yüksek risk grubunda yer alan geçici çadır yerleşimlerine öncelik verildiğini göstermektedir. Ancak tahliye kararı için planlı bir uygulama olmadığını söylemek

¹ Pekal, Volkan ve Seren Elataş (2019) "Adana'da valilik çadırları yıkıyor, tarım işçileri kalıcı barınma alanları istiyor", 27.12.2019 tarihli haber, Evrensen Gazetesi, www.evrensel.net/haber/394098/adanada-valilik-cadirlari-yikiyor-tarim-iscileri-kalici-barinma-alanlari-istiyor

gerekmektedir. Bu yerleşimlerde yaşayan Suriyeli göçmenlerin tahliye sonrası mülteci kampına yerleştirildiği bilinmektedir. Fakat diğer işçi ailelerinin tahliye sonrası nereye gidecekleri / yerleştirileceklerine dair bir planlamanın olmaması, tahliye sürecindeki müdahale planının yetersiz olduğunu göstermektedir. Karagöçerli bir tarım işçisi, içinde bulundukları durumu şöyle anlatmaktadır:

☞ Vatandaşız ama kimse bize yardım etmiyor. Şimdi bize buradan çıkın diyorlar. Ama gidecek yerimiz olsa zaten biz kendimiz kalkar gideriz. Bir arsamız yok, gidip çadır kuralım. Gidin deseler burada kalacağız, nereye gideceğiz? Kira 500 lira, 1000 lira, nereye gideceğiz? Memlekete de gitsek aynı. Anlatması çok zor. Dışarıya gidemiyoruz. Sular üç gündür kesik. Kuyu suyunu kullanıyoruz. Yardım etmeleri gerekir. Nereye gidecekler? Sığınacak yerleri yok. Burada kira vermiyoruz, o kadar. Kışın zorlukları çok.

Nitekim çadırların tahliye edildiği Karagöçer, mevsimlik gezici tarım işçileri için 1992 yılından beri yerleşik bir yaşam alanıdır ve bu sebepten, çadırları tahliye edildikten sonra gidecek başka konutları bulunmamaktadır.

Yüreğir ve Seyhan belediyeleri ise, kendi ilçe sınırlarındaki geçici çadır yerleşimlerinin tahliyesi sonrasında mevsimlik gezici tarım işçilerini taziye evlerine yerleştirmişlerdir. Ancak kaç mevsimlik gezici tarım işçisinin taziye evlerine yerleştirilebildiğine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Saha çalışması sırasında tahliye süreciyle ilgili dikkat çekici önemli detaylardan biri, kadın ve çocukların varsa akrabalarının yanına ya da taziye evlerine gönderildiği, ancak erkeklerin çadırları korumak için çadır yerleşimlerinin olduğu bölgede kalmaya devam ettiğidir. Erkekler bu süreçte su basmış çadırlarda veya tanıdıklarının arabalarında kaldıklarını belirtmişlerdir.

Yerleşimlerde süregelen sorunlardan bir diğeri de altyapıdır. Adana ilindeki altyapı sorunları tüm kurumlar tarafından kabul edilmekte ve şiddetli gerçekleşen bir yağışta neler yaşanabileceği öngörülebilmektedir. Konu altyapı sorunları olduğunda *“kentin kötü bir altyapı ile kurulması”, “yağmur suyu kanalları ile kanalizasyonun birleşik bir sistem olması”, “Ova’nın topografik yapısı” ve “4373 Taşkın Kanunu’nda nehirlerin belirli mesafelerde dış yataklarının olması gerektiği halde buraların imara açık olması”* görüşmelerde öne çıkan başlıca ifadelerdir. Örneğin; Seyhan Nehri’nin bir kilometre mesafede bulunan dış yatağı, sel ve su taşkını gibi durumlarda güvence olması için 1940-50’lerde yapılmıştır. Ayrıca taşkını önlemek amacıyla set yolları da tesis edilmiştir. 4373 Taşkın Kanunu’nun bunu gerektirdiği, ancak uygulamaların kanunun öngördüğü şekilde gerçekleşmediği ifade edilmiştir. STK’larla

ve kamu kurumlarıyla yapılan odak grup görüşmelerinde;

Asıl sorun altyapı yetersizliği... Drenaj kanallarının risk oranı yüksek... Ortaya çıkan tabloda kent merkezleri de dahil olmak üzere bir planlamanın olmadığı görülüyor... Sele ve su taşkınına hazır değiller.

şeklinde ifadeler kullanılmıştır.

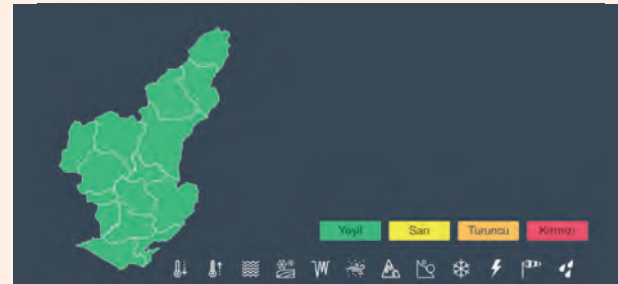
Bir başka yapısal sorun, su taşkınının seviyesinin daha yüksek olmasına da neden olan ve oluşan tahribatı artıran drenaj kanallarıdır. Nitekim su taşkınının nedenleri arasında kanalların suyun tahliyesi için yetersiz olması gösterilmektedir. Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Ova'ya müdahaleyi geciktiren bir etken olarak da belirtilen drenaj kanallarının temiz olmaması durumuna işaret edilmiştir. Hem mevsimlik gezici tarım işçileri hem de yetkililerle yapılan görüşmelerde drenaj kanallarının temizliğinin düzenli olarak yapıldığı, ancak bunun yeterli olmadığı belirtilmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimlerindeki çöplerin düzenli olarak toplanmaması sebebiyle, işçiler çöpleri drenaj kanallarına atmak zorunda kaldıklarını, bunun da bu kanalların tıkanmasına neden olduğunu dile getirmişlerdir. Tam bu noktada, su taşkını gerçeğinden bağımsız olarak, çöplerin düzenli toplanması gibi bazı kamusal hizmetlerin geçici çadır yerleşimlerine ulaştırılmasındaki gecikmelerin veya yetersizliklerin, afet durumunda ortaya çıkan şartların ağırlaşmasına sebep olduğu söylenebilir.

Meteorolojik Uyarı

Tarih: 5 Ocak 2020 Pazar Saat: 13:45 Uyarı No: 5

Mersin ve Adana'da Şiddetli ve Aşırı Yağışlara Dikkat!

Beklenen Hadise	Gök Gürültülü Sağanak Yağış
Beklendiği Yer	Yapılan son değerlendirmelere göre; Mersin ve Adana'da, yarın (Pazartesi) sabah saatlerinden itibaren görülecek olan kuvvetli sağanak ve gök gürültülü sağanak yağışların çarşamba (08.01.2019) günü sabah saatlerine kadar Mersin il geneli ile Adana'nın batısında şiddetli ve yer yer aşırı (100-200 kg/m ²) olması beklendiğinden sel, su baskını, yıldırım, yağış anında kuvvetli rüzgar ve kıyıya yakın kesimlerde hortum oluşma riski gibi olumsuzluklara karşı dikkatli ve tedbirli olunması gerekmektedir.
Başlama-Bitiş Zamanı	06.01.2020 / 09:00 08.01.2020 / 06:00
Hadisenin Şiddeti	Aşırı Yağış
Oluşması Muhtemel Riskler	Su Baskını, Sel, Yıldırım, Ulaşımda Aksamalar
Alınabilir Tedbirler	Sellerden Korunma Yöntemleri, Yıldırımdan Korunma Yöntemleri, Hortumdan Korunma Yöntemleri

Adana Ovası'ndaki su taşkınlarının kısa ve uzun vadede tekrarlayan niteliği de yapısal sorunlar arasında sayılabilir. Adana Ovası'ndaki su taşkınının kısa vadede tekrarlayan niteliği, iki hafta art arda gelen sağanak yağışlardan kaynaklanmaktadır. 24 Aralık 2019'da gece yarısı başlayan sağanak yağışın neden olduğu sel sonrası ortaya çıkan su taşkınından yaklaşık bir hafta sonra, 6 Ocak 2020'de tekrarlayan sağanak yağış, suların geri çekilmesini geciktirmiştir. Bu da mevsimlik gezici tarım işçilerinin mağduriyet süresini uzattığı gibi mağduriyetin etkisini de derinleştirmiştir. Uzun vadede tekrarlayan niteliği ise, bu mağduriyetlerin yıllarca tekrar tekrar yaşanmasına

Kalkınma Atölyesi Arşivi

neden olmakta ve bu anlamda mevsimlik gezici tarım işçilerinin mağduriyetlerinin görmezden gelindiğine işaret etmektedir. Nitekim Adana ilinde son yüz yılda yaşanan sel ve su taşkınlarına bakıldığında mevsimlik gezici tarım işçileri için her defasında benzer bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir: sular altında kalan bir Ova, yaşam alanlarının kullanılamaz hale gelmesi, hayvanların telef olması...

Yapısal sorunlardan biri olarak, su taşkını sonrasında süreçte gerek hasar tespit gerekse müdahale faaliyetlerindeki koordinasyon eksikliği dikkati çekmektedir. Saha çalışması sürecinde yapılan görüşmelerde afet müdahalesinde görevli olanlar deneyimlerini;

☞ Koordinasyon yok, yardım etme isteği ile hareket ettik sadece. Prosedür işlemiyor, kişisel inisiyatiflerle ilerliyor işler. İçeride aktif kişiler ve hızlı müdahaleler olduğu için de prosedürün oluşmasına gerek kalmıyor.

şeklinde ifade etmişlerdir. “Koordinasyon eksikliği” kurumlarla yapılan görüşmelerde yer yer olumlu sonuçlarla ifade edilse de genel kabul gören bir tespit olmuştur. Özellikle mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin kamu kurumlarının yetkileri kapsamında muğlak olan konumu, afet müdahale süreçlerinde koordinasyonun ne kadar hayati olduğuna işaret etmektedir.

Kurumların Sorunlarla Mücadele Araçları

Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları taşkınların etkilerini azaltmak için afete müdahale edilmesi ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarında birçok mücadele aracı kullanmışlardır. Bu araçlara bakıldığında halkın uyarılması, izleme – değerlendirme çalışmaları

rı ve aynı – nakdi yardım çalışmaları öne çıkmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçileriyle yapılan görüşmelerde bazı çadır yerleşimlerinde jandarma, bazılarında ise muhtar veya imamın sağanak yağış uyarısı yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak uygulamada böyle bir uyarının karşılığı bulunmamaktadır. Sel veya su taşkını uyarısı alan ve kent merkezinde bodrum katında yaşayan bir aile bu uyarı sonrasında evden çıkıp daha yüksek kattaki bir komşusuna gidebilirken, geçici çadır yerleşim yerlerinde yaşayanların böyle bir ihtimali bulunmamaktadır. Dolayısıyla afetin sebebiyet verebileceği yıkımı önleyici ya da oluşacak hasarı minimize etmeye yönelik bir müdahale olmadığı sürece bu uyarıların işlevsel olduğu söylenemez.

Su taşkınının sonuçları ve yarattığı tahribatla başa çıkma stratejileri anlamında sivil toplum ve yerel yönetimlerin çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bazı durumlarda afet yönetimindeki bu iki kurumun işbirliğinin önemine vurgu yapacak nitelikte

alışmalar yürütüldüğü sylenabilir. Kalkınma Atl-
yesi'nin en başından beri sürecin içerisinde yer al-
ması ve su taşkını yaşanmadan önce yapmış olduğu
alışmaları başta belediye yönetimleri olmak üzere
bütün aktörlerle paylaşması buna örnek olarak veri-
lebilir. Kalkınma Atölyesi'nin 2019 yılında hazırladığı
"Adana İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Geçici
adır Yerleşimleri Mevcut Durum Haritası"nda, geçici
adır yerleşimlerinin kaç tane ve nerelerde olduğu,
buralardaki çadırların sayısı ve bu çadırlardaki nüfus
ile bu nüfusun demografik bilgilerine ilişkin detaylı
bilgiler bulunmaktadır. Bu haritaların belediyeler-
le paylaşılması, yerel yönetimlerin ciddi bir sorunla
karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermiş ve yerel
yönetim temsilcilerini harekete geçiren bir etki ya-
ratmıştır.

Su taşkını sonrası mevsimlik gezici tarım işçileri için
afet nleme çalışmalarına dair en önemli adımlar-
dan biri, 2020 Ocak ayı içerisinde Seyhan Belediye-
si meclisinde kurulan Tarım İşçilerinin Sorunlarını
Araştırma ve Tespit Komisyonu olmuştur. Kurulduktan
sonra komisyonun faaliyetlerine yönelik basına
yansıyanlar arasında; Seyhan Belediye Meclisi'nde
grubu bulunan tüm partilerin meclis üyelerinden
oluşan komisyonun, tarım işçilerini çalıştıkları bahçe
ve tarlalarda ve konakladıkları geçici çadır yerleşim-
lerinde ziyaret etmeleri bulunmaktadır. adır yer-
leşimlerini ziyaret eden komisyon, işçilerden gelen
battaniye taleplerini Seyhan Belediyesi'nden temin
etmiş; tarım işçilerinin yaşadıkları sorunları ve sağ-
lık, hijyen, barınma, ısınma gibi konularda yaşanan
aksaklıkları not almıştır.

Tüm siyasi partilerin bir sorunu araştırıp çözüm üretmeye çalışmasının çok önemli olduğunu ifade eden Komisyon Başkanı;

Amacımız tarım işçilerinin sorununa kalıcı çözüm üretmektir. Bunun için komisyonumuz ciddi bir çalışma yapıyor. Bu çalışmaya kent dinamiklerini içinde barındıran Seyhan Kent Konseyi'ni de dahil ettik. Çalışma rapora dönüşünce başta Valilik olmak üzere, Adana Büyükşehir Belediyesi ve ilgili kamu kurumlarıyla görüşmeler yaparak çözüm yolu üzerinde duracağız.

açıklamasını yapmıştır.²

Bu süreçte yapılan bir başka uygulama da izleme-değerlendirme çalışmalarıdır. Su taşkınının hemen sonrasında Adana Ovası'nı ziyaret eden Kalkınma Atölyesi mevcut durumu, su taşkınının mevsimlik gezici tarım işçileri üzerindeki etkilerini ve acil olarak temin edilmesi gereken temel bazı ihtiyaçların neler olduğunu hazırladığı raporlar aracılığıyla ortaya koyarak yaygınlaştırmıştır. Hayata Destek Derneği ve İnsan Hakları Derneği de konuya ilişkin

benzer raporlar hazırlamıştır.³ Bu tür çalışmaların yapılması ve yaygınlaştırılması, ilgili kurum ve kuruluşlar ile kamuoyunun dikkatini çekebilmek ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin görünürlüğünü artırabilmek açısından önemlidir. Ayrıca su taşkınının mevsimlik gezici tarım işçileri üzerindeki psikolojik etkilerine müdahale kapsamında Adana Ovası'na giden Hayata Destek Derneği'nin Çocuk Koruma Programı, Goal International, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun (UNFPA) *Kırsalda Sağlık Hizmeti Projesi* ve Kızılay gibi kuruluşların da özel psiko-sosyal destek programları uyguladıkları görülmektedir. Bu programların mevsimlik gezici tarım işçileri özelinde bir kısmının etkin olduğu, fakat acil durumlara hazırlıklı olma ile acil durumlar sonrası iyileştirme ve zararı azaltma konularında yeterli çalışmalar olmadığı söylenebilir.

Ova'da yaşanan su taşkınının sonuçları ile başa çıkma stratejileri anlamında işçilere ayni ve nakdi yardımlar yapılmıştır. Çadır yerleşimlerine yapılan ayni yardımlarda, özellikle kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ların başat bir rolü olduğu söylenebilir. Ova'ya giden yardımlarda öne çıkanlar arasında Kızılay'ın belli yerlerde çadır yardımında bulunması, Adana Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Derman Ekibi'nin acil gıda kolisi dağıtımı, Belediye-Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü işbirliğinde -ad-

² CNN Türk (2019) "Seyhan'da ortak komisyon tarım işçilerinin sorunlarına çözüm oluyor" 26.01.2020 tarihli haber, www.cnntrk.com/yerel-haberler/adana/merkez/seyhanda-ortak-komisyon-tarim-iscilerinin-sorunlarına-cozum-oluyor-1477881

³ www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/01/IHDAAdanaSube_KaratasilcesikKaragocerKoyuTarimiscilerininCadirlarınınSokulmesinelliskinRapor.pdf

Kalkınma Atölyesi Arşivi

res kaydı gerekmeksizin- dağıtılan nakit desteği ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın (SYDV) çeşitli yardımları sayılabilir. Kızılay ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) yaptığı aynı (gıda, battaniye, yatak, çekyat, halı vb.) yardımlar bir ay boyunca devam etmiştir. Maddi yardımlar için belediye ve STK'ların işbirliğiyle de çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. STK'lar ile yapılan odak grup görüşmelerinde, belediyelerin Uluslararası Göç Örgütü (IOM) desteğiyle nakit yardım yaptıkları bilgisine ulaşılmıştır. Ancak saha çalışması sırasında bölgede hâkim olan kargaşa ortamı nedeniyle yardımların mevsimlik gezici tarım işçilerine ulaştırılmasında zorluklar yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Adana Ovası'nda yaşanan su taşkınına ilişkin yapısal sorunlarla başa çıkma açısından kurumların geçici ve kısa vadeli çözümler ürettiği, bu sorunları minimum düzeye indirecek ve mümkünse ortadan kaldıracak adımlar atma konusunda oldukça yavaş hareket edildiği söylenebilir.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Deneyimlediği Sorunlar: Kalıcı Kırılğanlıklar, Geçici Çözümler

Adana ilinde 24 Aralık 2019'da başlayıp üç gün süren ve 6 Ocak 2020'de tekrarlayan sağanak yağışla birlikte gelen su taşkını nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçileri kısa ve uzun vadede ortaya çıkan pek çok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunların başında, barınma, sağlık, beslenme, iş / gelir, eğitim sorunları ve psikolojik sorunlar gelmektedir. Sıralanan bu sorunların bir kısmı yukarıda açıklanan yapısal sorunlardan kaynaklanırken, bir kısmı doğrudan su taşkını sonrası ortaya çıkmıştır.

Barınma Sorunu

Barınma sorunu, branda veya naylon çadırları ev olarak benimseyen mevsimlik gezici tarım işçileri için en önemli sorunlardan biridir. Adana Ovası'ndaki mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir kısmı başka şehirlerden geçici olarak mevsimlik tarım işlerinde çalışmak için buraya gelirken, bir kısmının çadır yerleşimlerinde kalıcı bir yaşam sürdüğü görülmektedir. Nitekim su taşkını sonrası bazı çadır yerleşimlerinin tahliye edilmesi sırasında yaşananlar durumu netleştirmektedir. Saha çalışması sırasında çadırları sökülen tarım işçilerine su taşkınından daha az etkilenen bölgelere gitmelerinin söylendiği, ancak tam olarak bir yer gösterilmediği ve tarım işçileri de söy-

lenen bölgeyi bilmedikleri için rastgele bir yere gidip yerleşmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yağmurun devam ettiği ve tüm Ova'nın çamur içinde olduğu bir ortamda böyle bir yeniden yerleşme, tarım işçilerini her anlamda yıpratıcı bir süreç olmuştur. Kara-göçer'deki çadır yerleşimlerindeki çadırların tahliye edilmesiyle mevsimlik gezici tarım işçilerinin çoğunun gidecek bir evi olmadığı ve bu nedenle akrabalarının yanına veya belediyenin göstermiş olduğu taziye evlerine yerleştikleri görülmektedir. *Evrensel* gazetesinin haberine göre mevsimlik gezici tarım işçileri barınma sorunlarını;

Devlet yüklen git diyor, nereye gidelim, bir evim var o da çadır. Ekmek param olmadıktan sonra şehirde nasıl yaşayalım, hırsızlık, dilencilik mi yapalım?

şeklinde ifade etmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçileri, yapılan görüşmelerde tahliye için gelen görev-

Kalkınma Atölyesi Arşivi

lilerin kendilerine gitmelerini söylediklerini, ancak gidecek yerleri olmadığı için çadır yerleşimlerinde kalmaya devam ettiklerini belirtmektedirler. Bir tarım aracı mevsimlik gezici tarım işçilerinin durumunu;

Eşyaları kalmadı, her şey ziyan oldu. İki gece hiç yatmadılar. Arabası olan arabasında, olmayan tanıdıkların araba ve evinde yattı.

şeklinde ifade etmiştir. Mevsimlik gezici tarım işçileri ise, suyu tahliye edemedikleri için iki-üç gün çadırlara giremediklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmeler esnasında hafif yükseltili bir yerde değil, görece çukurda kurulan çadır yerleşim yerlerinde, su basması nedeniyle bazı çadırların kullanılamaz hale geldiği, bazılarını ise sadece su bastığı, ancak su yüksekliği görece az olduğu için çadırlarda yalnızca ıslaklık problemi yaşandığı belirtilmiştir. Çadırların etrafını kum torbalarıyla kapatamayanların ise çadırlarının çatısının uçtuğu görülmektedir. Ancak her durumda çadırlardaki eşyaların çok büyük bir kısmı kullanılamayacak derecede zarar görmüştür. Görüşmeler sırasında mevsimlik gezici tarım işçilerinin, öncelikli sorunlarının ne olduğu sorusuna cevaben kullandıkları "yatacak bir yerlerinin olmaması" "yaşam alanlarının yıkık olması" "çamurun içinde kaldıkları" gibi ifadeler barınmanın önemli bir sorun olduğunu göstermektedir.

Bir mevsimlik gezici tarım işçisi yaşadıkları olayı;

Devlet Su İşleri'nden gelenler gidin buradan dediler, ama bize yer göstermediler, gidecek yer yok, mecburen kaldık burada. İçinde kimse var mı yok mu, eşyası var mı yok mu demeden ekiplerle gelip kepçeyle daldılar çadırlara. Çocukları gönderdik, biz de nöbet tuttuk eşyaların başında sırayla.

şeklinde anlatırken, başka bir mevsimlik gezici tarım işçisi aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

Yağmur birden geldi. İnsanların ellerindeki tüm eşyalar ıslandı, telef oldu. Çoğu eşyalarını dışarı attı, başlarında günlerce kurumasını bekledi.

Gidecek yerlerinin olmaması ve sahip oldukları eşyaların telef olmasıyla birlikte barınma şartlarından kaynaklanan bir sorun da beslenme sorunudur ve bu durum daha çok mevsimlik gezici tarım işçilerinin günlük beslenme pratiklerinden kaynaklanmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçileri genellikle ekmek ve yemeklerini çadırlarının yakınlarında kendi yaktıkları çalı ve odun ateşinde pişirmektedirler. Yağışlar ve taşkın nedeniyle çalı ve odunların ıslanması ateş yakmayı zorlaştırdığından bir süre ekmek ve yemek pişirme sorunu yaşamışlardır. Ayrıca çadırlardaki gıdaların bir kısmının, sular altında kalması nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi, gıda sorunu yaşanmasına da neden olmuştur.

Kalkınma Atölyesi Arşivi

Sağlık Sorunu

Çalışma kapsamında sağlık sorunlarına odaklanılmasının sebebi, geçici çadır yerleşimlerinin insan sağlığı için uygun olmayan koşullarının, afet sonucunda ıslanma ve yaşam alanlarının su altında kalması gibi nedenlerle daha da ağırlaşmış olmasıdır. Su taşkını sonrası suyun tahliyesinde yaşanan sorunlar ve sağanak yağışın devam etmesine bağlı olarak suların çekilmesinin gecikmesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir süre sular altında kalan bir alanda yaşamalarını zorunlu kılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, Ova'da gerçekleştirilmesi gereken müdahalelerin gecikmesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ken-

di imkân ve çabalarıyla suyu tahliye etmelerine ve dolayısıyla uzun süre diz boyu su içinde kalmalarına neden olmuştur. Olayın 2019 Aralık ayı sonu ve 2020 Ocak ayı başında gerçekleşmesi nedeniyle soğuk ve rüzgâr gibi mevsimsel etkilerin, su basmış alanlardaki olumsuz koşulları ikiye katladığı söylenebilir. Saha çalışması sırasında mevsimlik gezici tarım işçilerinin hasta olmamak ve ısınmak için bir yandan ıslanan yataklarını, yorganlarını kurutmaya çalışırken bir yandan ıslak çalı ve odunları yakmak için çabaladıkları görülmüştür. Nitekim görüşmecilerden bazıları su taşkını nedeniyle ciddi karın ağrısı ve bel ağrısı sorunu yaşadıklarını belirtmektedirler.

Adana Büyükşehir Belediyesi Proje Birimi'nin yaptığı açıklama da geçici çadır yerleşimlerinde su taşkınyla birlikte ciddi bir hijyen sorunu olduğuna dikkat çekmektedir:

Yeterli bir çalışma yürütmek zor. Alanda bulunan STK'larla birlikte çalışıyoruz. İtfaiye suları boşaltmak için uğraşıyor. Tarım alanları su altında kaldı. Acil olarak yiyeceğe, hijyen kitine ve giyeceğe ihtiyacımız var.

Su taşkını nedeniyle yaşanan sağlık sorunlarının çocukları daha çok etkilediği görülmektedir. Saha çalışmalarında çocukların ayakkabısız ve çorapsız, çıplak ayakla ıslak zeminde dolaştıkları sık gözlemlenen bir durumdur. Görüşmeler sırasında özellikle çocuklarda soğuk algınlığı belirtilerinin görüldüğü ifade edilmiş ve çocukların çoğunun herhangi bir sağlık muayenesinden geçmedikleri belirtilmiştir. Ova'yı ziyarete giden bir Adana milletvekili çocukların durumunu;

Çocuklar çadır içinde ıslak yataklarda yatıyorlar.

ifadesiyle⁴ özetlemiştir. Su baskını nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunları yalnızca sular altında kalma

⁴ Evrensel Gazetesi (2019) "Adana'da tarım işçilerinin çocukları ıslak yataklarda uyuyor", 31.12.2019 tarihli haber, www.evrensel.net/haber/394374/adanada-tarim-iscilerinin-cocuklari-islak-yataklarda-uyuyor

Kalkınma Atölyesi Arşivi

sonucu görülen soğuk algınlığı vakaları ile sınırlı değildir. Soğuk algınlığına ek olarak, işçilerin su taşkını sonucunda hijyenik olmayan koşullarda yaşamak zorunda kalmış olmaları da çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim saha çalışmasında yapılan görüşmelerde sivrisinek ve koku problemi işçiler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Ayrıca su taşkını nedeniyle içme suyu ve tuvalet kullanımında yaşanan sorunlar hijyene bağlı hastalık riskinin artmasına neden olmaktadır. Özellikle sabun, şampuan, deterjan, ped ve çocuk bezi gibi hijyeni korumaya yönelik malzeme ihtiyacının karşılanamaması sağlık sorunlarının ortaya çıkma riskini artırmıştır.

İş ve Gelir Kaybı

Mevsimlik gezici tarım işçileri geçimlerini büyük ölçüde günlük çalışma ile sağlamaktadırlar. İşçilerin çok küçük bir kısmı Ova'da hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmakta olsa da çoğu için çalışmak, mevsimsel olarak yapılan tarım işinden ibarettir ve çoğunun düzenli bir geliri bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevsimlik gezici tarım işçilerinin gelirleri de mevsimsel etkilere açık hale gelmektedir. Su taşkını nedeniyle tarım arazilerinin sular altında kalması ve bu aylardaki narenciye hasadının zorlaşması, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ortalama olarak 10 ila 30 gün arasında değişen bir süre işe gidememelerine neden olmuştur. Görüşme yapılan tarım araçlarından alınan verilere göre; Adana-Karataş ilçesinin Tuzla Mahallesi ve civarında tarla işlerinde günlük yevmiye olarak 54 TL (4 TL'si tarım aracısına kesilmektedir),

Yumurtalık ilçesi civarında 60 TL (6 TL'si tarım aracısına kesilmektedir), narenciye hasadı işleri için 88 TL (8 TL tarım aracısına kesilmektedir) ödenmektedir. Bu verileri hanede çalışan kişi sayısı ile çarparak değerlendirdiğimizde, çalışılmayan günlerin gelir ve geçim açısından önemli bir kırılma yarattığını söyleyebiliriz. Nitekim yılın tamamını bu çadır yerleşimlerinde geçiren mevsimlik gezici tarım işçileri tarım işinin geçici niteliğine bağlı olarak sadece belirli bir süre için, hasat dönemlerinde daha fazla çalışabilmektedirler. Yapılan görüşmelerde su taşkını nedeniyle işe gidemediklerini ve düzenli bir gelire sahip olmadıkları için maddi sıkıntı yaşadıklarını sıkça dile getiren mevsimlik gezici tarım işçileri şu ifadeleri kullanmışlardır:

☞ Narenciye zamanıydı, bir aya yakın işe gidemedik. Hep cepten yedik, borç aldık.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan birkaç görüşmeci de hayvanlarının telef olduğunu, birçok hayvanın su altında kalarak öldüğünü belirtmektedirler. Çobanlık yaptığını söyleyen bir görüşmeci su taşkını nedeniyle uğradığı kaybı;

☞ Çobanlık yapıyorum ben ama hayvanlarım telef oldu. 10 bin liraya yakın zararım oldu.

şeklinde ifade etmiştir. Bu telafisi çok zor bir miktardır. Bu yüzden su taşkını mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçim güvensizliklerini artıran bir etki yaratmaktadır.

Psikolojik Etkiler

Su taşkını yetişkinlerde ve çocuklarda farklı kaygılar yarattığından taşkının psikolojik etkilerinin bu iki grup arasında farklılaştığı görülmektedir. Yetişkinlerde su taşkınına bağlı, dolaylı kaygılar görülürken çocuklardaki kaygılar doğrudan olayla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan görüşmelerde çocuklar arasında hayatlarını kaybetme korkusu, kanala düşme ve boğulma korkusunun yaygın olduğu, yetişkinlerde ise işsiz kalma, geçinememe korkusuyla beraber çocuklarının geleceğine dair kaygıların ön planda olduğu görülmektedir. Nitekim bir görüşmecici çocukları için duyduğu kaygıyı anlatırken aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.

Çocuklarım için korktum. Su altında kaldılar. Her yer su doldu. İmkânlar yoktu. Ağlıyordum, çocuklarımı nereye götüreceğimi düşündüm.

Su taşkınının psikolojik etkilerinin, afet dolayısıyla kaygı duyan çocuklar için daha yoğun olduğu ve dolayısıyla çocukların böyle durumlardan en fazla etkilenenler olarak risk grubunda yer aldıkları söylenebilir. Yapılan görüşmelerde de yaşanan olaydan en fazla çocukların etkilendiği yönündeki görüşler ağırlıktadır. Bir görüşmeci olay anında çocukları için duyduğu endişeyi şöyle anlatmaktadır:

En çok çocuklar zorlandı, psikolojik olarak da sıkıntıya girdiler. Yetişkinler seli anlıyor ama çocuklar için çok korkutucuydu. Ben 5 yaşındayken yaşadığımız seli unutamıyorum sonuçta.

Su taşkını sonrası çocuklar arasında ortaya çıkan psikolojik etkilere bağlı olarak, uyuyamama, rüyalarda boğulduğunu görme ve ağlama sık sık görülen etkiler iken, bazı çocuklarda da gece altını ıslatma gibi durumlar yaşanmıştır. Görüşme yapılan çocuklardan biri yaşadığı duruma ilişkin aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.

Rüyamda suyun bizi uykumuzda boğduğunu gördüm. Çadırlarımız su doldu, boğuldum, uyandım, sık sık gördüm.

Görüşmeler esnasında su taşkını sebebiyle çadırların tahliye edilmesinden sonra ailelerinden ayrı bir yere yerleştirilen birkaç çocuğa rastlanmıştır. Bu çocuklar, bir an önce yaşadıkları çadıra dönmeyi istediklerini, ailelerini merak ettiklerini ve uyku uyumakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Ailelerinin yanına dönme sürelerinin çok uzun olmaması, durumun çocuklar üzerindeki etkisini azaltmış olsa da çocuklar bu tür olayların yeniden meydana gelmesinden korktuklarını dile getirmişlerdir.

Su taşkınının çocuklar üzerinde yarattığı belki de en büyük psikolojik etki; okul ve oyun çağında olan çocukların, ailenin ekonomik ve sosyal mücadelesi-

ni üstlenmeleridir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocukları, okula gidemedikleri durumlarda ailelerine hem tarım işlerinde hem de ev işlerinde yardım etmektedirler (Kalkınma Atölyesi 2016a, Kalkınma Atölyesi 2016b). Benzer bir şekilde, su taşkını sonrası ailelerinin çaresizliğine şahit olan çocukların onların yüklerini hafifletmek için çaba gösterdikleri görülmektedir.

Eğitim Sorunu

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocukları için temel sorunlardan birisi olan eğitime devam sorunu, Ova'da yaşanan su taşkınıyla daha belirgin hale gelmiştir. Ova'daki çocukların eğitime devam ve katılım oranı oldukça düşüktür. Kalkınma Atölyesi'nin 2019

Kasım ayında yapmış olduğu mevcut durum araştırmasına göre, Adana'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin konakladığı tüm geçici çadır yerleşimlerindeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çocukların sadece yüzde 11'inin, göçmen çocukların ise sadece yüzde 2'sinin eğitime devam ettiği beyan edilmiştir (Kalkınma Atölyesi 2019). Su taşkını nedeniyle eğitime kent merkezinde iki gün ara verilmişse de Ova'da okula giden çocukların eğitim hayatı 15 gün aksamıştır. Bu aksamanın çocukların yaşadıkları bölgeden başka bir bölgeye geçici süre ile gönderilmesi ve çadırdaki iş faaliyetine aktif katılım göstermesi, yoğun yağışlardan sonra bazı okulların geçici süreyle hizmet verememesi, ailelerin su taşkınının etkisiyle çocuklarının eğitimine ilgi gösterememesi gibi sebeplerden kaynaklandığı görülmüştür.

Eğitim hayatındaki kesintiler kısıtlı bir şekilde bile olsa okula devam oranını etkilemiş ve bazı çocuklarda okula geri dönüşlerde sorunlar yaşandığı görülmüştür. Çocuklarla yapılan görüşmelerde çocuklar eğitime devam ettikleri okullarda zaten çeşitli zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Okulun uzakta olması, okul içinde akran zorbalığına maruz kalmak, fiziksel engeli ya da kronik hastalığı (örneğin cam hastalığı) olan çocukların okul faaliyetlerine zor uyum sağlaması çocukların okullarını anlatırken dile getirdikleri genel sorunlar olmuştur. Özellikle kız çocuklarının okuldan döndükten sonra ev işlerine yoğun katılımı, ders ve ödev takibi konusunda zorlanmaları da beraberinde getirmektedir.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Başa Çıkma Stratejileri

Adana Ovası'nda yaşanan su taşkını sonrası kamu kurumları, belediyeler ve STK'larca yapılan yardımların gerek yetersiz kalması gerekse de müdahale sürecinin gecikmesi nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçileri mevcut durumla başa çıkmak için kendi stratejilerini geliştirmek zorunda kalmışlardır. Süreçte barınma ve beslenme, sağlık, iş ve gelir kaybı, ruh sağlığı ve eğitim ile ilgili yaşanan sorunlardan öncelikli olanlara odaklanarak çözüm için çabaladıkları görülmektedir. Yaşayacak başka yerleri olmadığından su basmış çadırlardaki suyun boşaltılmasına,

sular altında kalan ve kullanılabilir durumda olan eşyaların kurtarılmasına öncelik vermişlerdir. Suyun boşaltılmasıyla ilgili olarak yukarıda belirtilen yapısal sorunlardan kaynaklı yetkili kurumların müdahalesindeki gecikme nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçilerinin kendi çabalarıyla suyu boşaltmaya çalıştıkları, ancak bu çabaların yeterli olmadığı yapılan görüşmelerde belirtilmiştir:

☞ Suyu tahliye edemedik, suyun gitmesini bekledik. İki-üç gün çadırları kullanamadık.

Su tahliyesinin kısa sürede yapılamaması ve çadırların bir kısmının boşaltılmaya başlanması nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçilerinin nerede kalacakları önemli bir sorun olmuştur. Ancak kamu idareleri tarafından bazı çadır alanlarının tahliyesine karar verilmesine rağmen mevsimlik gezici tarım işçilerinin nereye yerleştirileceklerine ilişkin bir planlama yapılamadığından, işçiler kendi imkânlarıyla gidecek yer bulmaya çalışmışlardır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir kısmı akrabalarının yanına giderken bazıları

da bölge halkının yardımlarından istifade etmişlerdir. Nitekim barınma sorununa yönelik planlamanın eksikliği mevsimlik gezici tarım işçileri ile yapılan görüşmelerde çokça değinilen bir konu olmuştur. Su taşkını sonrası işçilerin alandan tahliye edilmesi sürecine dair kamu kurumlarınca karşılanamayan hizmetler bazı bölgelerde özel sektör (üreticiler) tarafından kapatılmıştır. Bu durum mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam şartlarının iyileştirilmesinde aktörler arasında işbirliği / işbölümünün önemini göstermek açısından iyi bir örnektir. Bir tarım işçisi yaşadıkları süreci aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

☞ Köyler ve firmalar boş binalarını işçilere açtılar. Çiftlik sahipleri hangarları ve kullandırılmayan depolarını insanlara açtılar.

Su taşkını sonrasında suların bahçelerden, tarlalardan kısa sürede çekilmemesi nedeniyle uzun süre işe gidilemediğinden, bazı tarım işçilerinin ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla birikimlerini tükettikleri, birikimi olmayanların da tarım araçlarından borç aldıkları görüşmeler sırasında ulaşılan bilgilerdendir. Mevsimlik gezici tarım işçileri için tarım araçlarından borç almak, bir anlamda gelecekte yapacakla-

rı çalışmaların yevmiyelerini peşin almak anlamına gelmektedir. Bu durum da borçluluk halinin devamlılık arz eden bir soruna dönüşmesine neden olmaktadır.

Görüşmelerde işçiler tarafından, su taşkını sonrası işe gidemeyen ve yemek pişirme imkânı olmayanlar için tarım araçlarının gıda desteği sağladığı, ayrıca işçilerin kendi aralarında da -özellikle beslenme ve gıda temini anlamında- bir yardımlaşma, dayanışma ağı oluşturulduğu aktarılmıştır. Bunun yanında sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve kamu kurumlarının yardımları da su taşkını nedeniyle temel gıdaya erişimde çok ciddi bir sorun yaşanmasının önüne geçmiştir.

Bu süreçte yaşanan psikolojik sorunlarla başa çıkma bakımından çocuklar için okul ve eğitim hayatının büyük bir önemi olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerde okula dönmenin ve arkadaşlarıyla buluşup oyun oynayabilmenin çocukların psikolojisi üzerinde olumlu bir etki yarattığı izlenimi oluşmuştur. Yetişkinlerde ise, birlik duygusunun ve dertleşmenin psikolojik olarak rahatlatıcı bir etki yarattığı ve yetişkinlerin birbirlerine destek olarak süreci atlarmaya çalıştıkları görülmektedir.

3

Taşkının Geride
Bıraktıkları:
Kısa Bir
Değerlendirme

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin iklimsel olaylardan nasıl etkilendiğini Adana Ovası'nda yaşanan su taşkını üzerinden bir Vaka Analizi ile ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma, konuyu dört temel kategoride ele almaktadır.

Bu kategoriler belirlenirken mevsimlik gezici tarım işçilerinin su taşkını esnasında ve sonrasında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların ne derece çözüme ulaştığı dikkate alınmıştır.

Kalkınma Atölyesi Arşivi

Görünürlük Kazanma

Görünürlük, mevsimlik gezici tarım işçileri için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yılın belirli dönemlerinde farklı tarım işleri için göçebe bir hayat süren ve dolayısıyla Adana Ovası'nda sürekli olarak yaşamayan mevsimlik gezici tarım işçileri için bu sorunun daha belirgin olduğu görülmektedir. Nitekim göçebe hayat süren mevsimlik gezici tarım işçilerinin tarımsal üretim için hangi bölgeye gidecekleri yıldan yıla gelir ve ihtiyaçları doğrultusunda değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bir yıl Adana Ovası'ndaki çadır yerleşimlerinden birinde olan mevsimlik gezici tarım işçisi bir aile ertesi yıl aynı dönemde Ova'ya gelemeyebilir. Bu durum mevsimlik gezici tarım işçileri için bir ikamet sorunu yaratmakta ve içinde bulundukları bu belirsizlik, yaşanan aşırı iklim olaylarında müdahale çalışmalarının etkisini azaltmaktadır. Ancak işçi grupları değişiyor olmasına rağmen mevsimlik gezici tarım işçiliğinin baki olduğu gerçeği, ikamet sorununa çözüm bulmayı gerekli kılmaktadır.

İncelenen Adana Ovası'nda su taşkını vakasında, Kalkınma Atölyesi'nin 2019 yılında hazırlamış olduğu "Adana İli Mevsimlik Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı"ndaki verilerden başka, çadır yerleşimlerindeki mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısına ilişkin herhangi bir veri bulunmadığı görülmüştür.

Bu durum kısa süre içerisinde planlanması gereken müdahalenin kapsamını doğrudan etkilemektedir. Örneğin geçici çadır yerleşimlerinin tahliye sürecinde kaç kişinin tahliye edileceği ve tahliye edilen kişilerin nereye yerleştirileceğinin planlanmasında bu sayıların bilinmesi önem arz etmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir kısmının adres kaydının olmayışı, yanlış kararların alınmasında etkili olmaktadır.

Bir başka önemli konu da *afet* ve *acil* durumlarda gerçekleştirilen müdahale çalışmalarının yönetmelikte farklı olmasıdır. Bu durumda yaşanan olayın tanımlanması ve etki alanı belirlenerek hızlı müdahale edilmesi oldukça önemlidir. Adana'da gerçekleşen su taşkınında afet ya da acil durum tanımlaması netlik kazanamamıştır.

AFAD yetkilisiyle yapılan görüşmede ilgili yönetmelikten¹ bahsedilerek; afet kanununda geçen, "*Genel hayata etkililik*, gerçekleştiği bölgenin (mahalle ise mahalle, ilçe ise ilçe, il ise ilin) yüzde 10'unu etkilemesi durumunda ancak *afet* ilan edilebilir" ifadesinin altı çizilmiştir. Bu ifadeye göre Adana ilinin yüzde 10'unu etkilemediği için bu olay sadece *sel ve su taşkını* olarak kabul edilmiştir.

Ancak buna rağmen su taşkını *doğal afet* olarak niteleyen açıklamalar da mevcuttur. Adana Meteo-

¹ Afetlerin Genel Hayata Etkililiğine İlişkin Temel Kurallar Hakkında Yönetmelik (1968, 21 Eylül) Resmi Gazete (Sayı: 13007), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13007.pd>

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 2011 yılında yayınladığı yönetmeliğe* göre "acil durum" toplumun tamamının veya belli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve acil müdahaleyi gerektiren olayları ve bu olayların oluşturduğu kriz halini tanımlarken; "afet" toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları tanımlamaktadır.

* Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği (No:2011/1377)
www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20111377.pdf

roloji Bölge Müdürlüğü, bu çalışmanın konusu olan su taşkını,

□ Bir meteorolojik olay, ancak sonuçları itibarıyla meteorolojik açıdan afet olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda; Adana Meydan ve Adana Meteoroloji Bölge Müdürlüklerimiz tarafından hazırlanan ve Genel Müdürlüğümüze ulaştırılan fevk (olağanüstü olay) raporuna göre 23-24-25 Aralık 2019 tarihlerinde meydana gelen yağış sonuçları itibarı ile meteorolojik açıdan, meteorolojik karakterli doğal afet kapsamında değerlendirilebilir.

şeklinde açıklamıştır. Adana Büyükşehir Belediye-

si'nin müdahale çalışmalarına dair yaptığı açıklamada da yağmurun “doğal afet boyutuna vardığı”na dikkat çekilmiştir.² Bu tür durum tanımlamasına ilişkin bir fikir birliğinin olmayışı mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı sorunları da silikleştirmekte ve görünürlüğü azaltmaktadır.

Dayanıklılık

Adana Ovası'nın düz olan topografik yapısı, bölgeye sağanak yağış düşmesi halinde sel ve su taşkınlarını kaçınılmaz hale getirmekte ve Ova'da yer alan geçici çadır yerleşimlerinin sular altında kalmasına neden olmaktadır. Ova'da biriken suyun tahliye kanallarının yetersizliği nedeniyle boşaltılamaması bölgenin iklim olayları karşısındaki dayanıklılığını zayıflatan bir etki yaratmaktadır. Kanalların temizliği ve sayısının artırılması konusundaki yetersiz çabalar bir afet durumunda yapılacak müdahaleleri zorlaştırmaktadır. Kurumlarla yapılan görüşmelerde “afet gelene kadar hiçbir şey yapılmaması” nedeniyle, afet gerçekleştiğinde yapılan müdahalenin etkisinin azaldığı ve daha ağır sonuçlarla karşı karşıya kalındığı üzerinde durulmuştur. Yapılan görüşmelerde “kentin kötü bir altyapı ile kurulması”, “yağmur suyu kanalları ile kanalizasyonun birleşik bir sistem olması”, “Ova'nın topografik yapısı” ve “4373 Taşkın Kanunu'nda nehirlerin belli mesafelerde dış yataklarının olması gerek-

tiği halde bu alanların tahsis edilmemesi” öne çıkan sorunlar olarak sıralanmıştır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimlerinin bölgesel dağılımına bakıldığında, işçilerin genellikle su tahliye kanalları kenarında yer alan boş alanlara, anayol kenarlarına yakın yerlere çadır kurdukları görülmektedir. 2019 Aralık ayındaki su taşkınında mevsimlik gezici tarım işçilerinin maruz kaldıkları olumsuz koşulların temel nedeninin bu durum olduğu kurumlarla yapılan görüşmelerde belirtilmiştir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin “yanlış” yerlere çadır kurduklarının altı çizilmiş ve bu durum, süreç dahilinde bazı çadırların plansız ve düzensiz tahliye edilmelerinin gerekçesi olarak gösterilmiştir. Ancak mevcut durum üzerinden yapılacak bir değerlendirmede asıl değinilmesi gereken konu, mevsimlik gezici tarım işçilerinin “doğru ve güvenli” yerlere çadır kurabilmeleri ve barınma ihtiyaçlarının “insana yakışır” bir şekilde karşılanabilmesi için uygun yerlerin gösterilmemiş olmasıdır. Kurumların, çadırların kurulduğu yer konusuna doğru bir perspektifle yaklaşmadıkları ve bu durumun mevsimlik gezici tarım işçilerinin dayanıklı olma halini zayıflatmış söylelenebilir.

Kırılganlık

Yaşanan su taşkınının yükü tarımsal üretimin vazgeçilmez aktörleri olan ve büyük çoğunluğu çadırlarda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin omuzlarına yüklenmiştir. Özellikle düzenli bir gelire

2 adana.bel.tr/haber/baskan-zeydan-karalar--selden-magdur-olan-vatandaslarin-kurtarilmasi-operasyonlarina-bizzat-katildi

sahip olmadıkları ve günlük ihtiyaçlarını yine günlük kazançlarıyla temin ediyor olmaları bu süreçte işe gidememekten kaynaklı ciddi bir sorun oluşturmaktadır. 2019 Aralık su taşkınına yaşayan mevsimlik gezici tarım işçileriyle yapılan görüşmelerde bu taşkın bir aile için bir aylık gelir kaybına yol açtığı belirtilmiştir. Bu, Ova'daki ortalama bir aile için telafisi çok zor bir miktardır. Dolayısıyla su taşkını mevsimlik gezici tarım işçilerinin gelir ve geçim kırılganlıklarını artıran bir etki yaratmaktadır.

Kırılganlıkların artmasının bir başka nedeni, barınma koşullarıdır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir kısmı Ova'da yerleşik bir yaşam sürmeleri ve su taşkını yaşandığında gidecek yerleri olmaması sebebiyle su dolu çadırlarda yaşamaya devam etmişlerdir. Her ne kadar çadır yerleşimlerdeki bir kısım Suriyeli göçmen tahliye edilip mülteci kampına yerleştirilse de tahliye edilen diğer işçilere gidecek bir yer gösterilmemiş ve bu nedenle işçiler ancak çiftlik sahiplerinin ambarları ve bölgedeki işverenlerin fabrika depolarını açmaları ile yağmurdan korunacak bir çatı bulabilmişlerdir. Hayırseverlik ve yardımseverlik doğrultusundaki bu uygulamalar mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşamlarına ilişkin sosyal politikaların yetersizliğinin altını çizerek bu ihtiyacı vurgulamaktadır. Nitekim mevsimlik gezici tarım işçileriyle yapılan görüşmelerde işçiler kendilerine konteynerler verilmiş olsaydı böyle bir sefalet içine düşmeyeceklerini belirtmişlerdir.

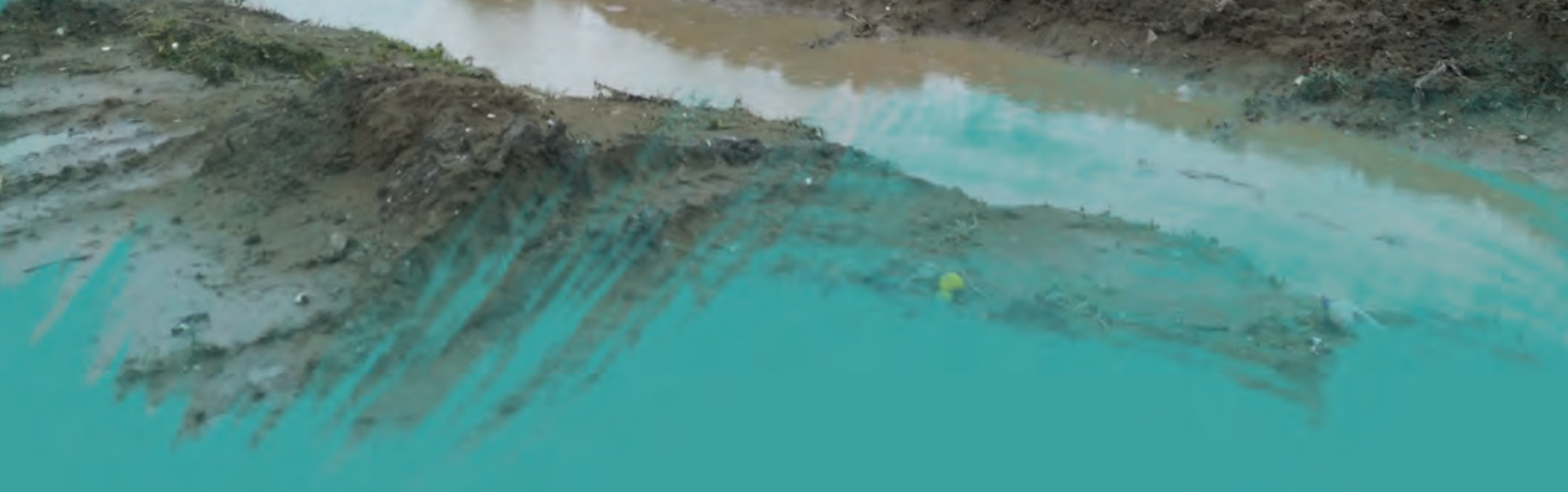
Su taşkını sebebiyle, mevsimlik gezici tarım işçilerinin psikolojilerinin de daha kırılgan hale geldiği

görülmektedir. Özellikle çocukların bu olaydan çok etkilendiği yapılan tüm görüşmelerde dile getirilmiştir. Aileler çocukları için endişelenirken, çocuklar su taşkınına yaşadıkları korku ve endişeyi uzunca süre üstlerinden atamamışlardır. Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yarısına yakınının çocuklardan oluştuğu düşünüldüğünde müdahale ekiplerinin çocukların psikolojik durumlarını iyileştirmeyi ve su taşkınının travmatik etkilerini azaltmayı hedefleyen programlar uygulaması ihtiyaçlar listesinin başında yer almaktadır.

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik konusu ile vurgulanmak istenen, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin Türkiye'de tarımsal üretim için arz ettiği önem ve bu emeğin koşullarının iyileştirilmesi gerekliliğidir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin artan iklim olaylarına sürekli maruz kalması ve yüksek sayıda işçi ailesinin yaşam koşullarının çok yönlü etkilenmesi tarımsal üretimin kesintisiz ve sorunsuz devam etmesi ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, Adana Ovası'ndaki mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut yaşam ve çalışma koşulları düşünüldüğünde, insana yakışır hayat ve üretimin sürdürülebilirliğinin mümkün olmadığı görülmektedir. Günümüzde tarımsal üretime atfedilen önemin mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma güvenliği, iş ve ücret güvencesi, sağlık ve eğitim koşullarına da yansıtılacak şekilde revize edilerek ele alınması gerekmektedir.

4

Afet Yönetiminde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Kapsanmasına Yönelik Öneriler

Adana Ovası'nda yaşanan su taşkını bir afet olarak değerlendirilmese bile bu olayın özellikle mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocukları üzerindeki etkilerine bakıldığında bir afet olarak yaşandığı su götürmez bir gerçektir. Bu bağlamda bu başlık altında yapılacak önerilerin Afet Yönetim Sistemi kapsamında oluşturulması uygun görülmüştür. Afet yönetimi, (1) Risk ve zarar azaltma, (2) Hazırlık, (3) İyileştirme ve (4) Müdahale aşamalarından oluşmaktadır. Dolayısıyla Adana'da yaşanan su taşkınının yapısal sorunlarına ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin deneyimledikleri sosyo-ekonomik sorunlara yönelik öneriler bu dört aşama kapsamında sınıflandırılarak verilecektir.

Risk ve Zarar Azaltma

- Her yıl şiddetli yağışların olduğu, sel ve su taşkınlarının yaşandığı Adana gibi illerde mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadır kurduğu yaşam alanlarına ilişkin bir risk analizinin yapılması gerekmektedir. Risk analizi yapılırken bölgede karşılaşılabilecek su, rüzgâr, toz fırtınası, yıldırım, kuraklık, aşırı sıcaklık ve don gibi riskler ve bu risklerin tarım işçileri üzerindeki etkilerini en aza indirebilmek için yapılması gerekenler önceden tespit edilmelidir. Risklerin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değilse de bu risklerin olası sonuçlarının ve tarım işçileri üzerindeki etkilerinin azaltılması için alanında uzman kişilerden oluşan bir risk değerlendirme ve haritalama çalışma grubu oluşturulabilir.
- Geçici çadır yerleşimlerinin afetlere karşı güçlendirilmesi, risk oranı yüksek yerleşim yerlerinin yeniden yerleştirilmesi bir ihtiyaçtır. Mevsimlik gezici tarım işçileri için su ve elektrik gibi temel hizmetlere erişebildikleri yaşam alanları sağlanmalıdır. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin dinamik yapısı gereği yılın farklı dönemlerinde farklı yerlerde yaşayan işçiler için temel hizmetlerin sunumunda bu dinamik yapıyla uyumlu esnek bir planlama yaklaşımı benimsenmelidir.
- 2019 Aralık ayında Adana Ovası'ndaki su taşkınının öne çıkan nedenlerinden biri su tahliye kanallarının temizliği meselesi olmuştur. Kanal-

ların temizliği düzenli olarak kontrol edilmelidir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimindeki çöplerinin toplanması ile ilgili acil bir çözüm geliştirilmesi, su taşkınlarının tekrarlanması durumunda zararın azaltılması açısından önemlidir.

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin il / ilçelerde yerleştikleri yerlerin belirlenmesi için bir haritalama çalışması yapılmalıdır. Afet müdahale çalışmalarında kamu kurumlarının Ova'da yürüttükleri çalışmalarda Kalkınma Atölyesi'nin hazırlamış olduğu mevcut durum haritalarından yararlanılması bu konudaki ihtiyacı doğrular niteliktedir. Bu sebeple işçi gruplarının hangi aylarda hangi yerleşime çadır kurduklarının harita üzerine işaretlemeyle işe başlanmalıdır. Bunun ardından çadır yerleşiminde bulunan tüm hane halklarına yönelik veriler derlenmelidir. Bu veriler; demografik bilgiler, bireylerin eğitim ve sağlık durumları, yaşam ortamındaki altyapı ve özellikle çocuklar için olası risk durumu, çalışma ortamındaki koşullar ve altyapı durumlarıdır. Buna ek olarak il / ilçelerde hangi ürünler için hangi aylarda tarımsal çalışma yapıldığına ve çalışma sürelerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından tasarlanan, mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarının mevcut durumunu ve hareketliliğini ortaya koyan e-METİP verileri yerel düzeyde ilgili kurumlarla paylaşarak afet öncesi planlamalar-

da ve afet sonrası müdahalelerde etkin kullanımı sağlanabilir.

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin koşullarının iyileştirilmesi amacıyla bağımsız bir komisyon kurulabilir. Bu komisyon yerel ve ulusal aktörlerle işbirliği halinde çalışarak ve mevsimlik gezici tarım işçilerine ilişkin alınacak tüm kararlarda bu aktörler arasındaki koordinasyonu yürüterek farklı prosedür ve işleyişlere bağlı karışıklıkların önüne geçilmesini sağlayabilir.

Afetler Öncesi Hazırlık

- Geçici çadır yerleşimleri afet müdahale kapsamında yer almalı ve bu alanlar için müdahale süreçleri, kentlerle eşzamanlı uygulanmalıdır.
- Mevsimlik gezici tarım işçileriyle bahçe ve tarla sahipleri arasında koordinasyonu sağlayan tarım araçları işçilerin yaşam ve çalışma alanlarında önemli bir role sahiptir. Tarım araçlarının afet müdahale süreçlerine dair eğitim almaları, bu süreçteki aktif rollerinde daha etkin olmaları açısından önemlidir.
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimlerindeki sayıları, yaş grupları, 65 yaş ve üzeri kişiler ile kronik rahatsızlığı olanlar, hanelerdeki çocuk sayıları ve yaşları belirlenmeli ve kayıt altına alınmalıdır. Bu veriler haritaya işlenmeli, ilçe

mülki idare amirine verilmeli ve her ilçe bu kapsamda acil bir planlama yapmalıdır.

- Mevsimlik gezici tarım işçilerine karşılaşılabilecekleri tüm afet ve acil durumlara yönelik bilgilendirilme çalışmaları yapılmalı ve müdahale ekipleri gelene kadar geçen sürede neler yapabilecekleri anlatılmalıdır. Bunlara ek olarak tüm işçi ve ailelerine ilkyardım eğitimi verilerek su taşkını gibi durumlarda karşılaşılan hayati tehlikelere anında müdahale edebilmeleri sağlanmalıdır.

Afet Sonrası Müdahale

- Afet müdahale çalışmalarında kamunun insan kaynakları açısından kapasite geliştirmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle afet durumları ve acil durumlarda müdahalede bulunacak teknik destek çalışanlarının sayısı artırılmalıdır.
- Bağımsız komisyon afet müdahale ve iyileştirme çalışmaları kapsamında, tarım işçileri ve ailelerinin ihtiyacı olan yardımların belirlenmesi ve dağıtımında kimlere ulaşılabileceği konusunda koordinasyon işlevini üstlenmelidir.
- Afet müdahale çalışmaları kapsamında mevsimlik gezici tarım işçilerinin tahliye edilmesi süreçlerinin katılımcı ve insan haklarına yakışır olması gözetilmelidir.

- Müdahale çalışmalarında afetin, özellikle çocuklar başta olmak üzere mevsimlik gezici tarım işçilerinin üzerindeki psikolojik etkilerini azaltabilecek ve yaşanan travmanın gelecekte kalıcı sorunlar yaratmayacak şekilde iyileştirilmesine katkı sağlayacak programlar uygulanmalıdır.
 - Afet ve sonrasında mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının okula gidemedikleri dönemler için sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak destekleyici eğitim programları uygulanmalıdır.
 - Afet sonrası çadır yerleşimlerdeki en önemli sorunlardan biri hijyendir. Hijyen çalışmaları kapsamında, su taşkını sonrası sineklerin yoğunluğunu azaltmak için ilaçlama çalışmaları yürütülmelidir.
 - Psiko-sosyal destek çalışmalarını da içeren bir rehber geliştirilmeli ve özellikle afetten psikolojik olarak en çok etkilenen grup olan çocuklara psikolojik destek sağlanmalıdır.
 - Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının mevcut durumda eğitime katılımları oldukça sınırlıdır. Acil durumlarda ise bu durum daha da artmaktadır. Bu sebeple afet ve acil durumlardan sonra etkilenen bölgedeki çocukların eğitime katılımları takip edilmeli ve kolaylaştırılmalıdır.
-

İyileştirme

- Su taşkını sürecinde yaşanan olumsuzlukların başında mevsimlik gezici tarım işçilerinin gelir kaybı gelmektedir. Bu gibi durumlar karşısında mevsimlik gezici tarım işçileri ve aileleri için yapılacak ayni ve nakdi yardımlar için hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılacağı ve hangi kurum / kuruluşlardan destek alınacağına ilişkin bir koordinasyon ve işbirliği haritası oluşturulmalıdır. Yardımların sistematik bir işleyiş içerisinde yapılması bu yardımların ihtiyaç duyan herkese ulaşmasını sağlayacaktır.
-

Kaynakça

- Adana Valiliği AFAD (2019) "Valimiz Sn. Mahmut Demirtaş Başkanlığında Oluşturulan Kriz Masasında Yağışların Sebebiyet Verdiği Durumlar Değerlendirildi",

adana.afad.gov.tr/valimiz-sn-mahmut-demirtas-baskanliginda-olusturulan-kriz-masasinda-yagislarin-sebebiyet-verdigi-durumlar-degerlendirildi

- Brouwer, R. Vd. (2007) "Socioeconomic Vulnerability and Adaption to Enviromental Risk: A Case Study of Climate Change and Flooding in Bangladesh", *Risk Analysis*, 27(2): 313-326.
- CNN Türk (2019) "Seyhan'da ortak komisyon tarım işçilerinin sorunlarına çözüm oluyor" 26.01.2020 tarihli haber,

www.cnnturk.com/yerel-haberler/adana/merkez-seyhan-da-ortak-komisyon-tarim-iscilerinin-sorunlarina-cozum-oluyor-1477881

- Çukurova Üniversitesi Adana Tanıtım Sitesi "Adana'nın Coğrafi Konumu",

adana.cukurova.edu.tr/adana.asp

- Doğan, S. ve Tüzer, M. (2011) Küresel İklim Değişikliği ve Potansiyel Etkileri", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1): 21-34.

- Evrensel gazetesi (2019) "Adana'da tarım işçilerinin çocukları ıslak yataklarda uyuyor", 31.12.2019 tarihli haber,

www.evrensel.net/haber/394374/adanada-tarim-iscilerinin-cocuklari-islak-yataklarda-uyuyor

- Habertürk (2020) "Seyhan Belediye Meclisi'nde su baskınları konuşuldu. CHP'li Meclis Üyesi Güngör Göçer tarım işçilerinin sorunlarını tespit komisyonu kurulmasını teklif etti", 07.01.2020 tarihli haber,

www.haberturk.com/adana-haberleri/74601646-seyhan-belediye-meclisinde-su-baskinlari-konusulduchp-li-meclis-uyesi-gongor-gecer-tarim.

- Kalkınma Atölyesi (2019) Mevsimlik Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği-Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı.
- Kalkınma Atölyesi (2016a) Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine-Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durumu Raporu.
- Kalkınma Atölyesi (2016b) Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar-Suriyeli Göçmen Mevsimlik Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu.
- Karaoğlu, Erol (2019) "Adana'da sel Kozan-Ceyhan yolunu kapattı", 25.12.2019 tarihli AA Haberi,

www.aa.com.tr/tr/turkiye/adanada-sel-kozan-ceyhan-yolunu-kapatti/1683461

- Kayapınar, B. vd. (2020) İklim Değişikliği Etkisi Altında Tarım Ürün Arzının Sürdürülebilirliği, TÜSİAD Yayın no: T/2020-03/616.

- Küçüksaat.com (2019) "Yüreğir'de sel felaketinin yaraları sarılıyor", 27.12.2019 tarihli haber,

www.kucuksaat.com/yuregirde-sel-felaketinin-yaralari-sariliyor-3571h.htm

- O'Neill, B. C. vd. (2017) "IPCC reasons for concern regarding climate change risks", *Nature Climate Change*, Vol.7: 28-38.
- Önal, B. ve Semazzi, F. (2009) "Regionalization of climate change simulations over the Eastern Mediterranean", *Journal of Climate*, 22: 1944-1960.
- Özcan, E. (2006) "Sel Olayı ve Türkiye", *GÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1): 35-50.
- Pekal, Volkan ve Seren Elataş (2019) "Adana'da valilik çadırları yıkıyor, tarım işçileri kalıcı barınma alanları istiyor", 27.12.2019 tarihli haber, *Evrensel gazetesini*,

www.evrensel.net/haber/394098/adanada-valilik-cadirlari-yikiyor-tarim-iscileri-kalici-barinma-alanlari-istiyor

- Tahmiscioğlu, M. S. vd. (2006) "Possible Effect of the Global Climate Change on Water Resources and Floods in Turkey", International Conference on Climate Change and the Middle East Past, Present and Future, 20-23 November, ITU.

- Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Araştırma Daire Başkanlığı (2019) "Meteorolojik Afetler-2018",

www.mgm.gov.tr/FILES/genel/kitaplar/2018MeteorolojikAfetlerDegerlendirmesi.pdf

- Tayanç, M. vd. (2009) "Climate change in Turkey for the last half century", *Climate Change*, 94: 483-502.
- Türkeş, M. (2007) "Türkiye'nin Kuraklığa Çölleşmeye Eğilimi ve İklim Değişikliği Açısından Değerlendirilmesi", *Pankobirlik*, 91: 38-47.

Ekler

Ek 1 - Kalkınma Atölyesi Etik Rehberi: Çocukların Katılımcı Olduğu Araştırmalar İçin Gerekli İlkeler

1. Çocukların herhangi bir konuda fikir beyan etme ve araştırmalara katılımcı olarak dahil olma hak ve yetkinliklerinin bulunduğu unutulmamalıdır.
2. Çocukların araştırmaya katılımı için aileden/yasal vasi den bilgilendirilmiş onam alınmalı ve çocuktan araştırmaya katılmaya gönüllülüğünü bildirmesi istenmelidir.
3. Çocuktan gönüllülüğünü bildirmesi istenirken, çalışmanın amacı, adımları, içeriği ve süresi çocuğun yaşı ve gelişim özelliklerine uygun bir dille ve net şekilde açıklanmalı, çocuğun araştırmanın herhangi bir noktasında ve herhangi bir sebeple araştırmadan ayrılabilceği bilgisi verilmelidir.
4. Eğer çocuk gönüllülük belirtiyor fakat aile/yasal vasi onam vermiyor ise çocuk araştırmanın katılımcısı olarak kabul edilemez. Eğer aile/yasal vasi onam veriyor fakat çocuk gönüllülük belirtmiyor ise çocuk araştırmaya kabul edilemez.
5. Araştırmacı-katılımcı arasındaki güç dengesi problemi, çocukların katılımını içeren araştırmalarda ek olarak yetişkin-çocuk ilişkisi olarak da ortaya çıkabilmektedir. Çocuk katılımcı, bir yetişkinin söylediğini yerine getirmesi gerektiği fikriyle gönüllülük beyan ediyor ve çalışmaya katılıyor olabilir. Bunun önüne geçilmesi için araştırmacıların daima arkadaş canlısı bir tutumla yak-

laşması ve çocuk katılımcının araştırma içinde bulunup bulunmamak konusunda daima özgür olduğunun hatırlatılması gereklidir.

6. Araştırmanın yapılış şekli, içeriği ve süresi araştırma öncesinde, esnasında ve sonrasında çocuk katılımcının fiziksel sağlık ve psikolojik gelişimine hiçbir şekilde zarar vermemeli ve çocuk katılımcının yaş ve gelişim özelliklerinin üzerinde olmamalıdır.
7. Çocuk katılımcı ile yapılacak görüşmelerin süresi ve içeriği; çocuğun yaşına, bilişsel becerilerine, duygusal durumuna, içinde bulunduğu şartlara ve kültürel geçmişine uygun olacak şekilde düzenlenmelidir.
8. Araştırma sırasında, görüşmeyi gerçekleştirmekten sorumlu araştırmacı, sözel ve sözel olmayan ifadeleri ile çocuk katılımcının vermiş olduğu cevaplara ilişkin; olumlu veya olumsuz etki oluşturacak geribildirimler ile araştırmanın sonucunu etkileyecek yönlendirmelerden uzak durmalıdır.
9. Araştırma süreci boyunca tüm çocuk katılımcılara yaş, cinsel kimlik, etnik köken, fiziksel görünüm, fiziksel veya zihinsel engellilik ve aile statüsü gibi özellikleri üzerinden ayırım yapılmaksızın, tüm adımlarda ve her koşulda eşit ve adil davranılmalıdır.
10. Araştırma öncesinde, esnasında ve sonrasında ortaya çıkabilecek sorunları önlemek ve çözüme kavuşturmak amacıyla çocuk koruma stratejileri oluşturulmalıdır.
11. Çocuk katılımcıdan alınmış olan bilgilerin (istisnai durumlar dışında) 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu uyarınca gizli tutulması zorunludur.
12. Görüşme sırasında çocuk katılımcının fiziksel veya cinsel şiddete uğradığını beyan etmesi veya bu şiddet türlerine dair işaretlerin saptanması durumunda araştırmadan sorumlu ekip TCK 278'e göre bunu ilgili makamlara bildirmekle yükümlüdür.

Ek 2 - Kurumsal Görüşme Soruları

Afet Sırasında

1. 23 Aralık'ı 24'üne bağlayan gece Adana'da şiddetli yağmurlar başladı. Bize yağmurlarla birlikte başlayan süreci kısaca anlatabilir misiniz?
2. Sağanak yağmur şiddetlenip de sele dönüşeceğini ne zaman anladınız/öğrendiniz?
3. Sele dönüşeceğini anladığınızda/öğrendiğinizde kurumunuz ya da siz ilk ne yaptınız?
4. Kurumunuzun ya da ekibinizin afet müdahale konusunda bir deneyimi var mıydı öncesinde?

5. Kriz masası kurulan bir kurum ise

- 5.1 Kriz masası ne zaman kuruldu? Kaç saat sonra kuruldu?
- 5.2 Hangi kurumlardan ve kimlerden oluşuyordu?
- 5.3 Ruh sağlığı ile ilgili profesyonel biri var mıydı masada?
- 5.4 Başka hangi kurumlarla irtibat halindeydiniz? (Devlet kurumları, yerel yönetimler, BM Kuruluşları ve sivil toplum)
- 5.5 Bu ilişkiyi biraz açıklayabilir misiniz?
- 5.6 Başka hangi kurumlardan destek istediniz?
- 5.7 Müdahale ekibi kimlerden oluşuyordu?

- 5.8 Nasıl bir müdahale sistemi oluşturdunuz? Ne yapacağınıza nasıl karar verdiniz?
- 5.9 Sorumlu olduğunuz alanda ne kadar insan afetten etkilendi?
- 5.10 Sorumlu olduğunuz alanda ne kadar insana ulaştınız çalışmalarınızla?
- 5.11 Kriz masası olarak neler yaptınız süreç içerisinde?
- 5.12 Kriz masası ne zamana kadar açık kaldı?

Afetten Sonra

6. Kriz masasının etkililiğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Yağmur bitip sular çekilmeye başladıktan sonra ne yaptınız?
8. Selin ilk bir ayında başka neler yaptınız?
9. Ruh sağlığı ile ilgili çalışmalar yapıldı mı?
10. Müdahale süreçlerinde en çok hangi konuda zorlandınız?
11. Yeniden böyle bir olay gerçekleşse neyi farklı yaparsınız?
12. Bu olay size/kurumunuza neler öğretti?

Ek 3 - Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Görüşme Soruları

1. Adana'da afet esnasında konakladığı çadır alanı:
2. Risk durumu (drenaj kanalı yanı vs.):
3. Aile üyeleri:
4. Ailede kaç kişi yevmiye alıyor/çalışıyor?
5. Kaç işçisi var (Tarım aracısı ise)?
6. Hangi ürünlerde çalışıyor?
7. Sel afetinden önce meteoroloji uyarılarından haberdar mıydınız? Nasıl?
8. Yağmurlar başladığında ve sele dönüşeceğini fark ettiğinizde ilk ne yaptınız?
9. Kendinizi nasıl korumaya çalıştınız?
10. Müdahale ekipleri sel sürecinde yanınıza geldi mi?
11. Geldilerse kimlerdi?
12. Geldilerse ne yaptılar?
13. Konakladığınız yer (çadır) ne kadar, nasıl zarar gördü?
14. Aralık 2019'da yaşadığınız selden dolayı ne tür problemler yaşadınız?
15. Birtakım problemlerden bahsettiniz, sizce en önemli sorun hangisi? Neden?
16. Bahsettiğiniz bu sorunların size etkisi nedir?
17. Sizce yaşadığınız yerde selden en fazla kim etkilendi?
18. Sizce çocuklar ne hissettiler? Nasıl davrandılar?
19. Sizce bu sel neden oldu?
20. Selin diğer insanlar için sonuçları nelerdir?

